

İMAM HATİP ORTAOKULU ÖĞRENCİLERİNİN MADDİ DEĞER ALGILARI İLE SOSYAL SORUMLULUK ALGILARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

THE RELATIONSHIP BETWEEN THE MATERIAL VALUE PERCEPTIONS OF İMAM HATİP SECONDARY SCHOOL STUDENTS AND THEIR PERCEPTIONS OF SOCIAL RESPONSIBILITY

AHMET KOÇ

Dr. Öğretim Üyesi, Yakın Doğu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Ana Bilim Dalı, Lefkoşa, KKTC
Assistant Professor, Near East University, Faculty of Theology, Department of Religious Education, Nicosia, TRNC

ahmet.koc@neu.edu.tr

orcid.org/0000-0001-6165-4401

MAKALE BİLGİSİ	ARTICLE INFORMATION
Makale Türü	Article Types
Araştırma Makalesi	Research Article
Geliş Tarihi	Received
14 Ağustos 2020	14 August 2020
Kabul Tarihi	Accepted
27 Ekim 2020	27 October 2020
Yayın Tarihi	Published
30 Aralık 2020	30 Aralık 2020
Yayın Sezonu	Pub Date Season
Aralık	December
Doi	

<https://doi.org/10.14395/hititilahiyat.780419>

ATIF/CİTE AS:

Koç, Ahmet, "İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin Maddi Değer Algıları ile Sosyal Sorumluluk Algıları Arasındaki İlişki" [The Relationship between the Material Value Perceptions of İmam Hatip Secondary School Students and Their Perceptions of Social Responsibility], *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi- Journal of Divinity Faculty of Hitit University* 19/2 (December 2020): s. 759-792.

İNTİHAL/PLAGIARISM:

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.
This article has been reviewed by at least two referees and scanned via plagiarism software.
Copyright © Published by Hitit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi – Journal of Divinity Faculty of Hitit University, Çorum, Turkey. All rights reserved.

The Relationship between the Material Value Perceptions of Imam Hatip Secondary School Students and Their Perceptions of Social Responsibility

Abstract

The institutions that have the most important function after the family in transferring values to individuals are schools. Education is not only cognitive; it is an entire system that should be realized socially, emotionally and psychomotor. For Imam Hatip Secondary Schools (IHSS), it is possible to say that it is a unique experience for Turkey, whose roots go back to the last periods of the Ottoman State, combining social and physical sciences with the Islamic sciences in the same curriculum. This research is aimed to determine the situation of students about material values and social responsibilities in the globalizing world of today, where materialism comes to the fore and the culture of individual living has become widespread. It is especially important to determine the situation of students of Imam Hatip schools, due to the reason that they have courses of national-spiritual values in their curricula and have a unique climate. In particular, it is significant to identify the tendencies of young people who are under the intense influence of the environment and media towards material values and to determine whether they are aware of their social and global responsibilities.

The research was carried out in 2020 with the participation of 733 students studying at 11 IHSS in Istanbul. "Material Values Scale" and "Social Responsibility Scale" were used in the research conducted by quantitative method. One of the scales used in this study is the "Material Values Scale" developed by Oprea and others in 2011 and adapted to Turkish in 2013 by Ahmet Akın and others. Cronbach's alpha values vary between .90 for the total scale of material values and .84 to .86 for its sub-dimensions. The other is the "Social Responsibility Scale" developed by Önder Eryılmaz and Handan Deveci in 2019 to measure the social responsibility levels of secondary school students. Cronbach alpha values for the entire social responsibility scale are .83, and ranges from .53 to .74 for its sub-dimensions.

It has been determined that the relationship between the social responsibility perceptions the material value perceptions of the students, which is the main subject of the study, is negative and significant. This result is compatible with previous studies and according to it, it can be said that individuals with high perception of material values are more self-centered, far from adapting to society and acting together, their social-environmental sensibilities and be-

nevolence behaviors are lacking, and as a result, their social responsibility perception is lower.

In the study, it is determined that male students tend to act together more than girls do, and the material income variable does not affect the material value and the social responsibility perception of the students. It is determined that the variable of the grade level makes a significant difference in the perceptions of material values of IHSS students. It is seen that the perception of material values of the 8th grade students is significantly lower than other grades. In previous studies, it is stated that students of secondary school age attribute a social meaning to material values and have a higher perception of material value than their minors have. However, it can be said that the low perception of material value as the grade level rises in this research is the result of the education, school climate and culture in IHSS. It is determined that the variable of grade level makes a significant difference in the social responsibility perceptions of IHSS students. It has been determined that 5th grade students have a significantly higher perception in terms of philanthropy, acting together and environmental sensitivity. In addition, it is observed that the perception of social responsibility decreases significantly as the grade level increases. In addition, having less technological tools, following the world agenda and participating in a social responsibility project decrease the perception of material value of the students and increase their social responsibility values. According to the results of this research, we can make the following suggestions:

More projects can be implemented to increase social responsibility values in schools. Seminars, trips, competitions, etc. where students can have a better understanding on what is going on a national, regional and global basis can be organized. Similar to this, the research can be applied in other secondary schools, high schools and other regions. Qualitative studies can be conducted to determine the reasons for some of the results in this study.

Keywords: Religious Education, Values Education, Imam Hatip Secondary School, Material Values, Materialism, Globalization, Social Responsibility, Altruism.

İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin Maddi Değer Algıları ile Sosyal Sorumluluk Algıları Arasındaki İlişki¹

Öz

Bu araştırmanın amacı, İmam Hatip Ortaokullarında (İHO) okuyan öğrencilerin maddi değer algıları ile sosyal sorumluluk algıları arasındaki ilişkiyi tespit etmektir. Küreselleşmenin de etkisiyle maddi değerlere verilen önemiyetin arttığı günümüzde, bireylerden yalnızca kişisel sorumluluklarını yerine getirmeleri değil, “diğer insanların huzuru ve tüm dünyanın faydası için yapılan işler” şeklinde tanımlanan sosyal sorumluluğa sahip olmaları da beklenmektedir. Bireylerin sorumluluk bilincini ve diğer değerleri kazanmasında, aileden sonra en etkili müesseselerin başında eğitim kurumu olan okullar gelmektedir. Değerler eğitimine ders içeriklerinde ve ders dışı etkinliklerde ağırlıklı olarak yer verilen İHO’da okuyan öğrencilerin maddi değerlere yönelik eğilimlerinin ve sosyal sorumluluk algılarının belirlenmesi, değerlerin aktarılmasında okulların rolünün tespiti açısından önemli görülmektedir.

Araştırma 2020 yılında, İstanbul’daki 11 İHO’da okuyan 733 öğrencinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada İHO öğrencilerinin maddi değer algıları ile sosyal sorumluluk algıları arasındaki ilişkinin yönünün ve düzeyinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Ayrıca öğrencilerin maddi değer algıları ile sosyal sorumluluk algılarının çeşitli değişkenlere (cinsiyet, sınıf düzeyi, ailenin gelir düzeyi, teknolojik araçlara sahip olma durumu, ülkedeki/dünyadaki gelişmeleri takip etme durumu, yardım faaliyeti/sosyal sorumluluk projesine katılma durumu) göre farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir. Nicel yöntemle yapılan araştırmada Opre ve arkadaşları tarafından 2011 yılında geliştirilen, Ahmet Akın ve arkadaşları tarafından 2013 yılında Türkçe’ye uyarlaması yapılan “Maddi Değerler Ölçeği” ile Önder Eryılmaz ve Handan Deveci tarafından 2019 yılında geliştirilen “Sosyal Sorumluluk Ölçeği” kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda, öğrencilerin sosyal sorumluluk algıları ile maddi değer algıları arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu, diğer bir ifadeyle öğrencilerin maddi değer algıları azaldıkça sosyal sorumluluk algılarının arttığı tespit edilmiştir. Bu sonuca göre; maddi değer algısı yüksek olan bireylerin daha bencil, topluma uyum sağlamaktan ve birlikte hareket etmekten uzak, sosyal-çevresel duyarlılıklarının ve iyilik davranışlarının daha az olduğu ve bunun sonucunda sosyal sorumluluk algılarının daha düşük olduğu söylenebilir.

Sınıf düzeyi değişkeninin İHO öğrencilerinin maddi değer algılarında an-

¹ Bu araştırma, Yakın Doğu Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu’nun 13.05.2020 tarih ve YDÜ/EB/2020/489 proje numaralı izni ile uygulanmıştır.

lamalı bir farklılığa sebep olduğu, 8.sınıf öğrencilerinin maddi değerlere ilişkin algılarının diğer sınıflara göre düşük olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada sınıf seviyesi yükseldikçe maddi değer algısının düşmesinin İHO'daki eğitim, okul iklimi, kültürü ve ortamının bir sonucu olduğu söylenebilir. Sınıf düzeyi değişkeninin İHO öğrencilerinin sosyal sorumluluk algılarında anlamlı bir farklılık yarattığı, 5.sınıf öğrencilerinin “yardımseverlik, birlikte hareket etme ve çevre duyarlılığı” boyutlarını diğer sınıflara göre daha yüksek puanla değerlendirdikleri belirlenmiştir. Ayrıca sınıf seviyesi yükseldikçe öğrencilerin sosyal sorumluluk algılarının anlamlı düzeyde azaldığı tespit edilmiştir.

Cinsiyet değişkeninin öğrencilerin maddi değer algılarında anlamlı farklılığa sebep olmadığı, sosyal sorumluluk algılarında ise anlamlı farklılığa sebep olduğu tespit edilmiştir. Erkek öğrencilerin sosyal sorumluluk ölçeğinin “birlikte hareket etme” boyutunu kızlardan daha yüksek puanla değerlendirdikleri belirlenmiştir. Maddi gelir değişkeninin öğrencilerin maddi değer ve sosyal sorumluluk algılarını etkilemediği tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmada, daha az teknolojik araçlara sahip olmanın, ülke/dünya gündemini takip etmenin ve yardım faaliyeti/sosyal sorumluluk projesine katılmanın öğrencilerin maddi değer algılarını azalttığı ve sosyal sorumluluk algılarını arttırdığı ortaya çıkmıştır.

Bu araştırmanın sonuçlarına göre şu önerilerde bulunabilir. Bir yardım faaliyeti/sosyal sorumluluk projesinde yer almanın öğrencilerin maddi değer algılarını azalttığı ve sosyal sorumluluk algılarını yükselttiği göz önünde bulundurularak, okullarda bu kapsamda etkinlikler ve projeler uygulanabilir. Teknolojik aletlere sahip olmanın öğrencilerin maddi değer algılarını yükselttiği ve sosyal sorumluluk algılarını düşürdüğü dikkate alınarak, hem öğrencilere hem de öğretmen ve velilere medya okuryazarlığı ile ilgili seminer ve konferanslar yapılabilir. Ülke/dünya gündemini takip etmenin öğrencilerin sosyal sorumluluk algılarını yükselttiği göz önünde bulundurularak, öğrencilerin toplumsal olaylara ve gelişmelere karşı farkındalığını arttıracak seminerler, geziler, yarışmalar vb. organize edilebilir. Bu araştırmanın benzeri diğer okullarda ve diğer bölgelerde uygulanabilir. Bu araştırmada ortaya çıkan bazı sonuçların (teknolojik aletlere sahip olma durumunun veya sınıf düzeyinin artmasının sosyal sorumluluk algısını anlamlı düzeyde düşürmesi gibi) sebeplerinin tespit edilebilmesi için benzer çalışmalar nitel yöntemle yapılabilir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Değerler Eğitimi, İmam Hatip Ortaokulu, Maddi Değerler, Materyalizm, Küreselleşme, Sosyal Sorumluluk, Diğer-kâmlık.

Giriş

Değer, “üstün nitelik, meziyet ve kıymet” olarak tanımlanmakta² ve “bir kim-
senin değişik durumlarda gösterdiği sürekli davranışlara yön veren köklü inançlar”
olarak kabul edilmektedir.³ İnsanlar hayatlarının her yerinde ve her noktasın-
da çoğunlukla bilinçli olmasalar da zihinlerindeki çeşitli değerleri davranışa
dönüştürürler. Bu sebeple değerler, davranışlarla yakından ilişkilidir ve onla-
ra yön vermektedir. Çocuğun davranışları ise önce aile, sonra okul, sonra da
çevre diye ifade edilebilecek toplumdaki diğer müesseseler içinde gelişir ve
değişir.⁴ Değerlerin kişilere aktarılmasında ailenin ardından en önemli role
sahip müesseselerin başında, eğitim müessesesi olan okullar gelmektedir. Çün-
kü okulların hayati bir ödevi de kültür ve değer aktarımında programlarında
açık veya örtük olarak yer verilmiş olan değerleri, öğrencilere kazandırmak
ve öğrencileri bu değerler çerçevesinde hayata hazır hale getirmektir.⁵ Eğitim-
le kazandırılması hedeflenen değerlerden biri de sorumluluk değeri olup, bu
değerin kazandırılması suretiyle onlardan toplumsal sorunlar ile ilgili duyarlı,
şuurlu ve sorumluluk sahibi kişiler olması beklenmektedir. Öğrencilerin
mahallî, bölgesel ve küresel çapta sorumluluk sahibi kişiler olarak eğitilmesi,
eğitim politikalarının başlıca hedeflerindedir. 1973 yılında çıkarılan Milli
Eğitim Temel Kanunu’nda sosyal sorumluluğa vurgu yapılmakta,⁶ 2017 yılın-
da öğretim programlarında yapılan son değişikliklerde de sosyal sorumluluk
açık bir şekilde vurgulanmaktadır.⁷ Bu bağlamda değerler eğitimindeki hedef
davranış ve kazanımlardan biri olan sorumluluk, temel bir değer olarak Din
Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) dersi müfredatı,⁸ İmam Hatip Lisesi (İHL)
Meslek Dersleri müfredatlarında⁹ ve diğer pek çok dersin müfredatında ve
sosyal etkinlikler çerçevesinde yer almaktadır.¹⁰

² Güncel Türkçe Sözlük, “Değer”, (Erişim 15 Temmuz 2020).

³ Ferhan Oğuzkan, *Eğitim Terimleri Sözlüğü* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1981), 45.

⁴ Mehmet Zeki Aydın - Şebnem Akyol Gürler, *Okulda Değerler Eğitimi* (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2018), 15.

⁵ Nazlı Cihan, “Okullarda Değerler Eğitimi ve Türkiye’deki Uygulamaya Bir Bakış”, *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 9/2 (Şubat 2014), 435.

⁶ Millî Eğitim Temel Kanunu (METK), *Resmî Gazete* 14574 (24 Haziran 1973), Kanun No. 1739, md.2/2.

⁷ Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), “Öğretim Programları Temel Beceri ve Yeterlilikler” (Erişim 15 Temmuz 2020), 7.

⁸ Din Öğretimi Genel Müdürlüğü (DOGM), “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Programı ve Kılavuzu” (Erişim 15 Temmuz 2020), 8.

⁹ DOGM, “Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları” (Erişim 15 Temmuz 2020), 5.

¹⁰ Kübra Küçükşen - Hatice Budak, “Lise Öğrencilerinin Sosyal Değer Tercihlerinin Küresel Sosyal Sorumluluk Düzeylerine Etkisi”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6/3

Milli eğitim sistemi içinde yer alan imam hatip okulları için, kökleri Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine kadar uzanan, fen ve sosyal bilimler alanındaki derslerle birlikte temel İslam bilimlerine ait derslerin de okutulduğu, üniversitelerin bütün alanlarına yönelik öğrenci yetiştiren Türkiye'ye has bir okul modeli olduğu söylenebilir.¹¹ İmam Hatip okulları, genel eğitimin yanı sıra öğrencilerin dini, ahlaki ve manevi gereksinimlerini karşılamada¹² ve milli-manevi değerlerin gelecek nesillere aktarımında ülkemizde önemli bir yer tutmaktadır. Bu okullarda verilen eğitim içeriğinin ve şeklinin bir neticesi olarak bu okullara has oluşan bir okul iklimi ve okul kültürü bulunmaktadır.¹³ İmam Hatip okullarının her biri hem kendine özgü bir okul kültürü meydana getirmiş hem de bir bütün olarak ülke genelinde müşterek bir İmam Hatip kültürünün oluşmasını sağlamışlardır.¹⁴ İmam Hatip okullarını başka okullardan farklı kılan bu iklim ve kültürün, milli-manevi değerlere derslerde ve ders dışı etkinliklerde ağırlıklı olarak yer verilmesi, bu değerlerin etkili şekilde aktarılmasına önem verilmesi kaynaklı olduğu, bu durumun da öğrencilerin milli-manevi değerleri kazanmasında önemli rol oynadığı yapılan farklı çalışmalarda ifade edilmektedir.¹⁵

Bu araştırma, müfredatında milli ve manevi değerlerin işlendiği derslerle ve kendine has oluşturduğu İmam Hatip iklimi ve kültürü ile yetişen İHO öğrencilerinin maddi değerler ve sosyal sorumluluklar ile ilgili durumlarını tespit etmeye yöneliktir. İmam hatip okullarının gerek vizyonu ve gerekse toplumdaki karşılığı, bu okullarda okuyan öğrencilere “toplumdaki ve dünyadaki sorunların farkında olmak, onlarla ilgilenmek ve çözüm yolları bulmaya çalışmak” şeklindeki çeşitli sorumlulukları yüklemektedir. Bunun sebebi bu okulların idealize ettiği insan ya da nesil tasavvurudur. Bu tasavvurun kökleri de bizatihi kendi tarihsel serüveninde saklıdır.¹⁶ Ayrıca çevre ve medyanın yoğun etkisi altında kalan ortaokul çağındaki öğrencilerin maddi değerlere yönelik eğilimlerinin tespit edil-

(Temmuz 2017), 1815.

¹¹ DOGM, “İmam Hatip Okulları Tanıtım Kitapçığı” (Erişim 15 Temmuz 2020), 3.

¹² Hamza Aktaş, “Genel ve İmam-Hatip Ortaokul Öğrencilerinin Okula Bağlanma Düzeyleri”, *Journal of Turkish Studies* 12/27 (Ocak 2017), 343.

¹³ DOGM, “İmam Hatip Okulları Tanıtım Kitapçığı” (Erişim 15 Temmuz 2020), 67.

¹⁴ Cemil Yıldırım, *İmam Hatip Liselerinde Okul Kültürü Algısı (Diyarbakır Örneği)* (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 4.

¹⁵ İbrahim Erdem – Yusuf Alpaydın, “İmam Hatip Lisesi Bünyesindeki İmam Hatip Ortaokullarıyla Müstakil İmam Hatip Ortaokullarındaki Örgüt Kültürünün İncelenmesi”, *Talim: Journal of Education in Muslim Societies and Communities* 1/2 (Ocak 2017), 206; Recep Uçar, “İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin ‘İmam Hatipli’ Vizyonu”. *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* 3/2 (Aralık 2017), 85.

¹⁶ Halil Ekşi vd., “İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Karakter Gelişiminin Yordayıcısı Olarak Öz Düzenleme Becerisi ve Okul İklim Algısı”, *Talim: Journal of Education in Muslim Societies and Communities* 2/2 (Aralık 2018), 215.

mesi ve hem toplumsal hem de küresel anlamda sorumluluklarının farkında olup olmadığının belirlenmesi önemli görülmektedir.

1. Kavramsal Çerçeve

1.1. Değerler ve Sosyal Sorumluluk İlişkisi

Değer, iktisattan etiğe kadar birçok disiplin tarafından kullanılan oldukça geniş bir kavram olup, sosyal bilimler literatüründe değer ile ilgili farklı tanımlar ve sınıflamalar yapılmıştır. Değerler biyolojik, estetik, ahlaki, dini, mantıksal, maddi ve faydacı değerler şeklinde farklı açılardan incelenmiştir.¹⁷ Bu sınıflamalardan biri olarak maddi değer; bir şeye, nesneye veya canlıya verilen başka şeylerle kıyaslanabilen ölçüt¹⁸ olup, karşılığı genellikle para veya benzeri elle tutulabilir, gözle görülebilir, ölçülebilir, somut bir maddedir. Maddi değer açık ve nettir, ispatlanabilir ve herkesçe kabul görür. Manevi değer ise; “*insanın ruhunda yaratılıştan var olan, bununla birlikte eğitilmesi gereken ilkeler*” olarak ifade edilmektedir.¹⁹ Bunlar; merhamet, adalet, yardımseverlik, hoşgörü, saygı, sevgi, sabır vb. değerlerdir.

Günümüzde her alanda etkisini hissettiren küreselleşme süreciyle beraber tüm dünyada meydana gelen sosyal sıkıntıların önemli bir sebebi, toplumların başlıca değerler hiyerarşisinde oluşan farklılaşma ve dönüşümdür. Çünkü modernleşme sürecinde bireyselleşmenin ehemmiyet kazanmasının bir sonucu olarak bencillik ve başarı gibi maddi değerler baskın hale gelmiş; diğer-kâmlık, paylaşma, yardımlaşma ve sorumluluk gibi manevi değerler ise daha geri planda kalmıştır.²⁰ Materyalizm kavramıyla ifade edilen bu anlayış ve hayat biçimi, tüketim yoluyla devamlı “iyi yaşam” peşinde koşma, dünyevi varlıklara ehemmiyet gösterme veya bu varlıkları elde etme isteği ile yaşamda maddi değerleri tercih etmeye dayalı tüketim eğilimi şeklinde tarif edilmektedir.²¹ Bugün, toplumda maddi değerlere verilen ehemmiyet yükselmekte ve tüketim çılgınlığı süratli şekilde çoğalmaktadır. İnsanlar tüketimi, toplumsal statünün belirleyicisi olarak kabul etmekte ve mutluluğa kavuşmak için onu kullanmaktadır. Toplumdaki bu anlayış aile, çevre ve medya etkisiyle çocuk-

¹⁷ Aydın – Akyol-Gürler, *Okulda Değerler Eğitimi*, 8.

¹⁸ Recep Kılıç, *Ahlakın Dini Temelleri* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992), 19.

¹⁹ Abdülaziz Yeniş, *Ortaöğretimde Manevi Değerler ve Eğitimi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016), 5.

²⁰ Küçükşen - Budak, “Lise Öğrencilerinin Sosyal Değer Tercihlerinin Küresel Sosyal Sorumluluk Düzeylerine Etkisi”, 1815.

²¹ Marsha L. Richins - Scott Dawson, “A Consumer Values Orientation for Materialism and Its Measurement: Scale Development and Validation”, *Journal of Consumer Research* 19/3 (Aralık 1992), 304; Tim Kasser, “Materialism and Living Well”, *Handbook of Well-Being*, ed. E. Dinner vd. (Salt Lake City: UT: DEF Publishers, 2018), 1.

lara da yansımakta, özellikle ailelerin sosyo-ekonomik şartlarının bazı farklılıklar göstermesi, çocukların ve gençlerin maddi değerlere verdikleri ehemmiyeti tetikleemektedir.²² Hatta tüketimin mutluluğa ulaşmak için bir araç olma durumunun, yetişkinlere nazaran çocuklarda daha ağır bastığı da ifade edilmektedir.²³ Özellikle 11-16 yaş aralığındaki çocuklarda, mülkiyet değeri sosyal bir anlam kazanmakta, başarı ve mutluluğun merkezinde yer alabilmektedir.²⁴ Bu durum çocuklarda gösteriş, statü düşkünlüğü ve kıskançlığı körüklemekte,²⁵ onları daha bencil yaparak onların etrafına ve sosyal çevreye karşı duyarsızlaşmasına yol açmaktadır.²⁶ Hâlbuki insan sosyal bir varlık olarak yaşadığı topluma, diğerlerine karşı birtakım sorumluluklara sahiptir. Bireyin bu sorumluluklara karşı farkındalık kazanması, toplumsal çıkarları gözetmesi önce ailede ardından okulda aldığı eğitim ile mümkündür.

Sosyal sorumluluk kavramı; bireyin hem yaşadığı toplumdaki hem de tüm dünya içindeki canlıların refahı için bireysel bir yatırım yapması,²⁷ yaşadığı yerdeki sosyal problemlerin çözümü için diğer insanlarla birlikte çaba göstererek topluma aktif olarak katılım sağlaması²⁸ ve tüm bunları gönüllü olarak, bir ödev bilinci içinde yapması²⁹ şeklinde tanımlanmıştır. Sosyal sorumluluk; bireyin topluma karşı yükümlülükleri yerine getirmesi, çevreye karşı duyarlı olması,³⁰ etik değerleri benimsemesi ve yasal yükümlüklerini yerine getirmesi³¹ şeklindeki geniş bir çerçeveyi kapsar. Günümüzde gelir dağılımında adaletsizlik ve eşitsizliklerin yaşanması, bitmek bilmeyen savaşlar, terör olayları ve bunların neticesinde

²² Erdem Çebi, *Ortaokul Öğrencilerinde Maddi Değerler ve Narsizm* (İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 4.

²³ Lan Nguyen Chaplin vd., "Age Differences In Children's Happiness from Material Goods and Experiences: The Role of Memory and Theory of Mind", *International Journal of Research in Marketing* (Şubat 2020), 13.

²⁴ Ahmet Akın vd., "Çocuklar İçin Maddi Değerler Ölçeği Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirliği", *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2/2 (Aralık 2013), 71.

²⁵ Banu Yıldız, *Çocuklarda Maddi Değerlere Verilen Önem ile Aleksitimi Arasındaki İlişki* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013), 11.

²⁶ Susan Fournier - Marsha Richins, "Some Theoretical and Popular Notions Concerning Materialism", *Journal of Social Behavior and Personality* 6/6 (Ocak 1991), 406.

²⁷ Sheldon Berman, "Educating for Social Responsibility", *Educational Leadership* 48/3 (Kasım 1990), 75.

²⁸ Courtney Droms - Sheryl-Ann Stephen, "Examining the Effectiveness of Social Responsibility Courses in Higher Education", *Journal of Learning in Higher Education* 11/2 (Eylül 2015), 15.

²⁹ John J. Sosik vd., "Gender and Contextual Differences in Social Responsibility in Thai Schools: a Multi-Study Person Versus Situation Analysis", *Journal of Beliefs & Values* 38/1 (Ocak 2017), 46.

³⁰ Nezahat Güçlü vd., "Liderlik Kapasitesi: Okul Yöneticilerinin Sosyal Sorumluluk Davranışlarının Belirlenmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma", *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi* 2/1 (Mart 2015), 71.

³¹ Ferudun Sezgin - Ayşe Tınmaz, "Okulun Sosyal Sorumluluk Rolü Hakkında Okul Müdürü, Sınıf ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri", *TÜBAV Bilim Dergisi* 10/2 (Haziran 2017), 78.

göç dalgalarının oluşması, küresel iklim dengesinin bozulması, obezite-kanser gibi sağlık problemlerinin yaşanması ve küresel düzeyde salgın hastalıklar ortaya çıkması topyekûn tüm bireylerin bu problemlerin ortadan kaldırılması için sosyal sorumluluklar almasını zorunlu kılmaktadır. En ufak kişisel sosyal sorumluluk davranışından, en büyük bireysel ve toplumsal sosyal sorumluluk hareketlerine kadar toplumdaki her bir ferdin yapabileceği sayısız etkinlik, tutum ve davranış bulunmaktadır. Çünkü sosyal sorumluluk bireyin yakın çevresinden uzak çevresine doğru uzanan ve belirlenmiş bir sınırı olmayan faaliyetler bütünüdür. Bu faaliyetler; yoldaki bir taşı kaldırmaktan, kâğıt-elektrik israfını önlemek için alınan tedbirlere, kan bağışi yapmaktan yetimlere sahip çıkmaya, büyüklere hürmet göstererek toplu taşımada yer vermektan öğrencilere burs vermeye, dünyanın herhangi bir yerindeki mazlum ve mağdur insanların hakkını savunmaktan onlara yardım etmeye kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır.

Sosyal sorumluluk sahibi bireylere olan ihtiyacın her geçen gün arttığı göz önünde bulundurulduğunda, eğitim programlarında yer alması beklenen en önemli konulardan birisinin sosyal sorumluluk olduğu söylenebilir.³² Çünkü sosyal sorumluluk, duyuşsal bir süreçten oluşur ve öğretilebilirlik özelliğine sahiptir. Bireyin toplumun sorunlarını görmesi ve buna yönelik projeler gerçekleştirmesini içeren bu süreç, bir durum saptama değil sonuç elde etme sürecidir.³³ Çünkü değer eğitimi süreci, öğrencilerin bireysel ve sosyal sorumluluk düzeylerini geliştirecek şekilde yapıldığı zaman öğrencinin kimlik gelişimine önemli katkılarının olacağı düşünülmektedir.³⁴ Okullarda sosyal etkinlik, yardım faaliyetleri ve toplum hizmetleri vb. isimlerle uygulanan sosyal sorumluluk projelerinden bazıları, çocuk esirgeme kurumu veya huzurevi ziyaretleri, çevre temizliği, ağaçlandırma gibi kısa süreli ve yerel faaliyetlerdir. Bazıları ise ülkemizde ya da dünyanın başka bir bölgesinde yaşanan deprem, sel vb. doğal afetler sonucu oluşan zarar ve kayıplara yönelik yardımlar şeklindeki daha kapsamlı faaliyetlerdir. Bu tür çalışmaların topluma sağladığı faydasının yanında, öğrencilerin sorumluluk değerini kazanmalarında ve eğitim öğretimi

³² Önder Eryılmaz - Handan Deveci, "Ortaokul Öğrencilerine Yönelik Sosyal Sorumluluk Ölçeği'nin Geliştirilmesi", *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* 20/2 (Ağustos 2019), 752.

³³ İlknur Asar, *Lisansüstü Öğrencilerinin Kişilik Yapılarıyla Bireysel Sosyal Sorumluluk Bilinçleri Arasındaki İlişkiler* (Karabük: Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 68.

³⁴ Bijen Filiz - Gıyasettin Demirhan, "Use of Personal and Social Responsibility Model in Bringing Responsibility Behaviors: Sample of TVF Sports High School", *TED Eğitim ve Bilim* 44/199 (Temmuz 2019), 392.

daha kaliteli ve verimli hale getirmede önemli bir rol üstlendiği kabul edilmektedir.³⁵

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırma, diğerkâmlık, fedakârlık, yardımseverlik ve sorumluluk gibi manevi değerlerin gelecek nesillere aktarılma yerlerinden biri olan okullar içinde, milli-manevi değerlere derslerde ve ders dışı etkinliklerde ağırlıklı olarak yer verilen İHO'da okuyan öğrencilerin maddi değer algıları ile sosyal sorumluluk algılarını tespit etmeyi amaçlamaktadır. Literatür taraması yapıldığında maddi değerler ve sosyal sorumluluk ile ilgili çeşitli araştırmalara rastlanılmaktadır. Ancak bu araştırmalar genelde sadece tek bir konu üzerine bina edilerek ya maddi değerler ya da sosyal sorumluluk konusu çerçevesinde ele alınmıştır.³⁶ Ayrıca maddi değerlerle ilgili bazı araştırmalar tüketim boyutunda,³⁷ sosyal sorumluluk hakkındaki bazı araştırmalar ise kurumsal sosyal sorumluluk boyutunda işlenmiştir.³⁸ Buna göre bireysel anlamda sosyal sorumluluğu inceleyen ve bunu maddi değer algısıyla karşılaştıran araştırmalar oldukça azdır. Araştırmalara kapsamı açısından bakıldığında ise genel ortaokul ve genel lise öğrencileriyle³⁹ yapıldığı görülmektedir. Bu bağlamda her iki konuyu birleştiren ve İHO öğrencileriyle yapılmış bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu açıdan bu araştırmanın literatüre önemli bir katkı sunacağı, eğitimcilere ve anne-babalara rehberlik edebileceği ön görülmektedir.

Bu araştırmanın amacı, İHO'da okuyan öğrencilerin maddi değer algıları ile sosyal sorumluluk algıları arasındaki ilişkiyi tespit etmektir. Araştırmada öncelikle öğrencilerin maddi değer algıları ile sosyal sorumluluk algılarının çeşitli değişkenlere göre farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir. Daha son-

³⁵ Aysun Duman, *Okulların Sosyal Sorumluluk Görevlerini Yerine Getirebilme Yeterliliği* (İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 21.

³⁶ Muhammad Umar vd., "Territorial, Class and Gender Based Differences of Materialistic Values and Happiness", *Pakistan Journal of Life and Social Sciences* 14/1 (Nisan 2016), 28; İrfan Çavaş, *Materiyalizm (Maddecilik) ve İslam'a Etkileri* (Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 27; Çebi, *Ortaokul Öğrencilerinde Maddi Değerler ve Narsizm*, 29; Küçükşen - Budak, "Lise Öğrencilerinin Sosyal Değer Tercihleri", 1816.

³⁷ Chaplin vd., "Age Differences in Children's Happiness", 1; Selin Çandıroğlu, *Materiyalizm ve Depresyon Eğiliminin Alışveriş Bağımlılığı Üzerine Etkisi* (Çankırı: Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 54.

³⁸ Yusuf Zafer Can Uğurhan, *Tüketicilerin Sosyal Sorumluluk Davranışlarının Kurumların Sosyal Sorumluluk Eylemlerine Yönelik Tutumları ile İlişkisi: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma* (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 69.

³⁹ Gülten Gaye Başeğmez, *Üstün Yetenekli Lise Öğrencilerinin Küresel Sosyal Sorumluluk Düzeyleri ve Suriyeli Sığınmacılarla İlgili Tutumlarının Sosyal Zeka ile İlişkisi: Beşiktaş Örneği* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, Lisansüstü Programlar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 31; Filiz - Demirhan, "Use of Personal and Social Responsibility Model in Bringing Responsibility Behaviors", 395.

ra öğrencilerin maddi değer algıları ile sosyal sorumluluk algıları arasındaki ilişkinin yönünün ve düzeyinin tespit edilmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda, aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1.Cinsiyet değişkenine göre öğrencilerin maddi değer algıları ile sosyal sorumluluk algıları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

2.Sınıf düzeyi değişkenine göre öğrencilerin maddi değer algıları ile sosyal sorumluluk algıları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

3.Ailesinin gelir düzeyine göre öğrencilerin maddi değer algıları ile sosyal sorumluluk algıları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

4.Teknolojik aletlere sahip olma durumuna göre öğrencilerin maddi değer algıları ile sosyal sorumluluk algıları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

5.Ülkedeki/dünyadaki gelişmeleri takip etme durumuna göre öğrencilerin maddi değer algıları ile sosyal sorumluluk algıları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

6.Yardım faaliyeti/sosyal sorumluluk projesine katılma durumuna göre öğrencilerin maddi değer algıları ile sosyal sorumluluk algıları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

7.Öğrencilerin maddi değer algıları ile sosyal sorumluluk algıları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

2. Yöntem

2.1 Araştırma Modeli ve Örneklem

Araştırma, nicel araştırma modeline göre gerçekleştirilmiştir. Araştırma konusu olan İHO öğrencilerine yönelik karşılaştırma türü ilişkisel tarama yolu ile durum tespiti yapılmıştır. Tarama modeli geçmişteki veya hâlihazırdaki durumu mevcut haliyle ortaya koyan araştırma modelleridir.⁴⁰ Araştırmada demografik değişkenler (cinsiyet, sınıf düzeyi, ailesinin gelir düzeyi), öznel bağımsız değişkenler (teknolojik aletlere sahip olma durumu, ülkedeki/dünyadaki gelişmeleri takip etme durumu, yardım faaliyeti/sosyal sorumluluk projesine katılım durumu) ve iki ölçek (okul iklimi ve okul bağlılığı) kullanılmıştır.

Çalışmanın evreni İstanbul'da okuyan İHO öğrencilerinden meydana gelmektedir. İstanbul genelinde 150 binden biraz fazla İHO öğrencisi bulunmaktadır. Örneklem hesaplanması amacıyla % 95 güven düzeyi ve % 5 güven aralığı dikkate alınarak yapılan işlem sonucunda, bu çalışma için evreni temsil edecek

⁴⁰ Şener Büyükoztürk vd., *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2019), 14.

olan minimum örneklem sayısının 481 olduğu hesaplanmıştır.⁴¹ Ortaya çıkan bu sonuca bakılarak, araştırmadaki 733 öğrenciden oluşan örneklemin çalışma evrenini temsil gücü için yeterli olduğu ifade edilebilir. Araştırmada yer alan bağımsız değişkenler ile ilgili sayısal veriler Tablo 1’de gösterilmiştir:

Tablo 1. Araştırmada Yer Alan Bağımsız Değişkenler İle İlgili Sayısal Veriler

Değişken	N	%	
Cinsiyet	Kız	403	55,0
	Erkek	330	45,0
Sınıf Düzeyi	5. sınıf	88	12,0
	6. sınıf	239	32,6
	7. sınıf	118	16,1
	8. sınıf	288	39,3
Ailesinin Gelir Düzeyi	Düşük	39	5,3
	Orta	633	86,4
	Yüksek	61	8,3
Teknolojik Aletlere Sahip Olma Durumu	Teknolojik bir aleti yok.	140	19,1
	Bilgisayar/ tableti var.	275	37,6
	Akıllı telefonu var.	119	16,2
	Bilgisayar + telefonu var.	199	27,1
Ülke/Dünya Gündemini Takip Etme Durumu	Evet, takip ediyorum.	524	71,5
	Hayır, takip etmiyorum.	209	28,5
Yardım Faaliyeti/Sosyal Sorumluluk Projesine Katılım Durumu	Evet, katıldım.	298	40,7
	Hayır, katılmadım.	435	59,3
TOPLAM	733	%100	

Katılımcıların görüşlerinin çok farklı açılardan analiz edilebilmesi için araştırmada bağımsız değişkenler geniş tutulmuştur. Tablo 1’e göre öğrencilerin cinsiyet durumuna bakıldığında birbirine yakın sayıda oldukları, sınıf düzeylerine bakıldığında 6. ve 8.sınıf düzeylerinde bir miktar yoğunlaşma olduğu görülmektedir. Özellikle 8.sınıf düzeyindeki yoğunlaşma, araştırma konusu olan alanlarda İHO’nun öğrencilerine sağladığı kazanımları görmek açısından önem arz edebilir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %86,4’nün ailelerinin gelir

⁴¹ Büyükoztürk vd., *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 98.

durumlarını orta düzeyde algıladıkları ve %80,1'nin en az bir teknolojik alete sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerin %71,5'nin ülke/dünya gündemini takip ettiği, dolayısıyla gelişmelere ve sorunlara karşı duyarlı olduğu görülmektedir. Öğrencilerin yarıya yakınının (%40,7) bir yardım faaliyeti ya da sosyal sorumluluk projesine katıldığı tablodan anlaşılmaktadır.

2.2 Veri Toplama Araçları

Çocuklar İçin Maddi Değerler Ölçeği: Bu araştırmada kullanılan ölçeklerden biri Opree ve arkadaşları tarafından 2011 yılında geliştirilen, Türkçe'ye uyarlamasını ise 2013 yılında Akın ve arkadaşlarının yaptığı "Çocuklar İçin Maddi Değerler Ölçeği (ÇMDÖ)"dir. Doğrulayıcı faktör analizinde elde edilen uyum analizi sonuçlarına göre ($\chi^2=349,20$, $sd=128$, $RMSEA=0,061$, $NFI=0,92$, $IFI=0,95$, $CFI=0,95$, $GFI=0,92$, $SRMR=0,062$) ölçeğin iyi uyum verdiği belirlenmiştir. ÇMDÖ'nün iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı 0,91; madde toplam korelasyon katsayılarının 0,46 ile 0,68 arasında değiştiği tespit edilmiştir. Ölçeğin alt boyutlarının güvenilirlik katsayısı "*Maddesel Merkeziyetçilik*" için 0,71, "*Maddesel Mutluluk*" için 0,70 ve "*Maddesel Başarı*" için 0,64 olarak bulunmuştur. ÇMDÖ'nün güvenilirlik katsayısının 0,91 olması, ölçeğin oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, 18 madde ve 3 boyuttan oluşan, 4'lü Likert tipli ÇMDÖ'nün geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu ortaya koymaktadır.⁴²

Ortaokul Öğrencilerine Yönelik Sosyal Sorumluluk Ölçeği: Ortaokul öğrencilerinin sosyal sorumluluk düzeylerini ölçmek için Önder Eryılmaz ve Handan Devci tarafından 2019 yılında geliştirilen Sosyal Sorumluluk Ölçeği (SSÖ), "*çevresel duyarlılık, yardımseverlik, birlikte hareket etme ve sosyal duyarlılık*" şeklindeki 4 boyut ve 17 maddeden oluşan, 4'lü Likert tipli bir ölçektir. Cronbach's Alpha iç tutarlılık kat sayısı 0,828 olarak hesaplanmıştır. Bu değer, ölçeğin güvenilirliğinin yüksek derecede olduğunu göstermektedir. Ölçekteki boyutların iç tutarlılık katsayılarının ise 0,54 ile 0,71 arasında değiştiği görülmektedir. Maddelerin faktör yüklerinin 0,43 ile 0,83 arasında sıralandığı, madde toplam korelasyon değerlerinin de 0,32 ile 0,66 arasında değiştiği görülmektedir. Bu sonuçlar SSÖ'nün geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu ortaya koymaktadır.⁴³

2.3 Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma için Yakın Doğu Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'nun 13.05.2020 tarih ve YDÜ/EB/2020/489 proje numaralı etik izninin alınmasının ar-

⁴² Akın vd., "Çocuklar İçin Maddi Değerler Ölçeği", 75.

⁴³ Eryılmaz - Devci, "Ortaokul Öğrencilerine Yönelik Sosyal Sorumluluk Ölçeği'nin Geliştirilmesi", 765.

dından araştırma, 2020 yılında İstanbul'un Sancaktepe, Sultanbeyli, Kartal, Pendik ve Arnavutköy ilçelerindeki 11 İHO'daki öğrencilerle yapılmıştır.

İstatistiksel analiz için SPSS 25.0 programından yararlanılmıştır. Öğrencilerin maddi değerler ve sosyal sorumluluk algılarının ölçülmesi amacıyla ölçekler geneli ve alt boyutları için aritmetik ortalamalar elde edilmiştir. Her iki ölçekte kullanılan 4'lü Likert Ölçeği, 1'den 4'e kadar olan değerlendirme ölçeği olduğundan dört eşit parçaya bölünerek her seçeneğe karşılık gelen puan aralığı belirlenmiştir. Çalışmada her alt probleme uygun istatistiksel yöntemler kullanılmıştır. Grup sayısı iki olan demografik faktörler arasındaki farklılıkları tespit etmek amacıyla t testi kullanılmıştır. Grup sayısı ikiden çok olan öğelerin ilk olarak sorulara verdikleri cevaplar bakımından homojen dağılıp dağılmadıklarını tespit etmek amacıyla Levene testi kullanılmıştır. Homojen dağılan gruplarda Anova testi kullanılarak gruplar arasında farklılığın 0,05 (%95) anlamlılık seviyesinde olup olmadığı incelenmiştir. Homojen dağılım göstermeyen gruplarda ise farklılık testi olarak Anova testinin alternatifi olan Brown-Forsyth testi kullanılmıştır. Anlamlı farklılık tespit edilen gruplarda hangi grupların diğerlerinden ayrıştığını belirlemek amacıyla LSD testi uygulanmıştır.

2.4 Ölçeklerin Güvenirlik Analizi

Araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenirlilik analiz sonuçları ve madde toplam korelasyonları Tablo 2'de sunulmuştur:

Tablo 2. Ölçeklerin Güvenirlilik Analizi ve Madde Toplam Korelasyonları

Ölçek	Faktör	Madde Sayısı	Cronbach's Alpha	Madde Toplam Korelasyonu
Maddi Değerler Ölçeği	Maddesel	6	0,858	0,75-0,48 arası
	Merkeziyetçilik			
	Maddesel Mutluluk	6	0,845	0,74-0,38 arası
	Maddesel Başarı	6	0,845	0,70-0,54 arası
Sosyal Sorumluluk Ölçeği	Yardım severlik	5	0,712	0,54-0,33 arası
	Birlikte Hareket Etme	3	0,614	0,52-0,28 arası
	Sosyal Duyarlılık	3	0,536	0,38-0,30 arası
	Çevresel Duyarlılık	6	0,741	0,62-0,30 arası

Ölçeklerin Cronbach alfa değerleri maddi değerler ölçeğinin tamamı için 0,90, alt boyutları için 0,84 ile 0,86 arasında değişmektedir. Ölçeğin madde

toplam korelasyonları ise 0,38 ile 0,75 arasındadır. Maddi değerler ölçeğinin tamamı ve alt boyutları için “oldukça güvenilir” ifadesi kullanılabilir. Sosyal sorumluluk ölçeğinin tamamı için Cronbach alfa değerleri 0,83, alt boyutları için 0,53 ile 0,74 arasında değişmektedir. Ölçeğin madde toplam korelasyonları ise 0,28 ile 0,62 arasındadır. Sosyal sorumluluk ölçeğinin tamamı için “oldukça güvenilir” ifadesi, alt boyutları için ise genel olarak “güvenilir” ifadesi kullanılabilir. Bu sonuçlar her iki ölçeğin araştırmada güvenilir bir ölçme aracı olarak kullanılabileceğini göstermektedir.

3. Bulgular

İHO öğrencilerinin maddi değerler ve sosyal sorumluluk algılarını belirlemek için yapılan analizler tablolar halinde verilmiş ve ardından literatürdeki sonuçlarla karşılaştırılmıştır. Her iki ölçeğin sırasıyla Skewness: 0,551; -0,476 ve Kurtosis: 0,450; 0,037 puanlarının $-1,5 < X < +1,5$ aralığında olduğu, buna göre verilerin normal dağılım gösterdiği parametrik testlerin uygulanabileceği söylenebilir.⁴⁴

3.1. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Maddi Değer ve Sosyal Sorumluluk Algıları

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre maddi değer algıları ve sosyal sorumluluk algıları tespit edilmek üzere T Testi yapılmış, elde edilen veriler Tablo 3'te verilmiştir:

Tablo 3. Cinsiyet Değişkenine Göre Öğrencilerin Maddi Değer Algıları ve Sosyal Sorumluluk Algıları

Ölçek	Faktör	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	SD	t	P
Maddi Değerler Ölçeği	Maddesel Merkezietçilik	Kız	403	1,89	0,658	0,073	0,942
		Erkek	330	1,88	0,620		
	Maddesel Mutluluk	Kız	403	2,09	0,724	-0,724	0,469
		Erkek	330	2,13	0,725		
	Maddesel Başarı	Kız	403	1,30	0,434	-1,799	0,072
		Erkek	303	1,36	0,479		

⁴⁴ Şener Büyükoztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi Kitabı* (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2020), 183.

Sosyal Sorumluluk Ölçeği	Yardıms severlik	Kız	403	2,83	0,679	-0,649	0,516
		Erkek	330	2,86	0,632		
	Birlikte Hareket Etme	Kız	403	3,20	0,739	-3,439	0,001**
		Erkek	330	3,38	0,651		
	Sosyal Duyarlılık	Kız	403	3,03	0,702	-0,629	0,530
		Erkek	330	3,06	0,608		
	Çevresel Duyarlılık	Kız	403	3,24	0,573	-1,379	0,168
		Erkek	330	3,30	0,557		

**P<0,01

Cinsiyet değişkenine göre öğrencilerin maddi değer algılarına bakıldığında anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı görülmektedir. Bu sonuca göre cinsiyet değişkeninin öğrencilerin maddi değer algılarını değiştirmediği söylenebilir. Literatüre bakıldığında benzer ve farklı sonuçlara rastlanılmaktadır. Ortaokul öğrencilerine yapılan bir çalışmada cinsiyet değişkeninin maddi değer algısını etkilemediği⁴⁵ ortaya konulmuştur. Bununla birlikte erkek çocukların reklamların etkisinde daha fazla kalarak ailelerinden daha talepkâr olduklarını⁴⁶ ve erkeklerin maddi değerlere daha fazla önem verdiğini ortaya koyan araştırmalar da mevcuttur.⁴⁷

Cinsiyet değişkenine göre sosyal sorumluluk ölçeğine bakıldığında ise dört boyut içinde “birlikte hareket etme” boyutunda erkek öğrenciler lehine anlamlı düzeyde farklılık olduğu görülmektedir. Bu boyutu erkek öğrenciler $\bar{X}=3,38$ ortalama puanla değerlendirirken, kız öğrenciler $\bar{X}=3,20$ puanla değerlendirmişlerdir. Bu sonuca göre erkek öğrencilerin daha fazla birlikte hareket etme özelliğinde olduğu söylenebilir. Literatüre bakıldığında benzer ve farklı sonuçlara rastlanılmaktadır. Lise öğrencilerine yönelik bir araştırmada, öğrencilerin “eyleme yönelik ve ekolojik sorumluluk” algılarının cinsiyetlerine göre değişmediği ifade edilmiştir.⁴⁸ Sonuçları bu araştırma bulgularından farklılık gösteren iki ayrı araştırmada ise, kız öğrencilerin sosyal sorumluluk düzeylerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu ifade edilmiştir.⁴⁹ Bu araştırmada erkek öğrencilerin “bir-

⁴⁵ Çebi, Ortaokul Öğrencilerinde Maddi Değerler ve Narsizm, 33; Yıldız, Çocuklarda Maddi Değerlere Verilen Önem, 41.

⁴⁶ Moniek Buijzen - Patti M Valkenburg, “The Effects of Television Advertising on Materialism, Parent-Child Conflict, and Unhappiness: A Review of Research”, *Journal of Applied Developmental Psychology* 24/4 (Eylül 2003), 443.

⁴⁷ Umar vd., “Territorial, Class and Gender Based Differences of Materialistic Values”, 29.

⁴⁸ Küçükşen - Budak, “Lise Öğrencilerinin Sosyal Değer Tercihlerinin Küresel Sosyal Sorumluluk Düzeylerine Etkisi”, 1821.

⁴⁹ Başeğmez, Üstün Yetenekli Lise Öğrencilerinin Küresel Sosyal Sorumluluk Düzeyleri, 73; Orhan Ünal - Hüseyin Duygu, “Ortaokul 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Duyarlılık Düzeylerini

likte hareket etme" boyutunda daha yüksek bir algıya sahip olması şeklindeki sonuç, erkek öğrencilerin okul dışındaki faaliyetlere daha çok katılarak "birlikte hareket etme" alışkanlığı kazanmış olması ile açıklanabilir. Ayrıca cinsiyetin sosyal ve bireysel ilişkiler üzerinde etkili olduğu, araştırmada ortaya çıkan bu anlamlı farkın, kızlar ile erkeklerin ergenliğe giriş yaşlarının farklılığından kaynaklanabileceği düşünülebilir. Çünkü psiko-sosyal açıdan bakıldığında ortaokul yaşlarındaki bireylerin ergenlik öncesi, sırası ve sonrası dönemlerinde kişisel ve sosyal pek çok önemli değişim geçirdiği bilinmektedir.

3.2. Öğrencilerin Sınıf Düzeyine Göre Maddi Değer ve Sosyal Sorumluluk Algıları

Öğrencilerin sınıflarına göre maddi değer algıları ve sosyal sorumluluk algıları tespit edilmek üzere Levene, Anova, Brown-Forsyth ve LSD testleri yapılmış, elde edilen veriler Tablo 4'te verilmiştir:

Tablo 4. Sınıf Değişkenine Göre Öğrencilerin Maddi Değer Algıları ve Sosyal Sorumluluk Algıları

Faktör	Levene	P	Anova	Brown-Forsyth	P	Farklılık Olan Sınıflar
Maddesel Merkezîyetçilik	1,789	0,148	3,023	-	0,029*	5>7 6>7 8>7
Maddesel Mutluluk	2,460	0,062	1,602	-	0,187	- 5>8
Maddesel Başarı	13,907	0,000**	-	8,611	0,000**	6>8 7>8
Yardıms severlik	0,787	0,501	5,733	-	0,001**	5>7 5>8 5>6,7,8
Birlikte Hareket Etme	6,763	0,000**	-	13,602	0,000**	6>8 7>8
Sosyal Duyarlılık	0,855	0,464	0,776	-	0,050	- 5>6
Çevresel Duyarlılık	2,289	0,077	12,788	-	0,000**	5>7 5>8

*P<0,05 ; **P<0,01

Belirlemeye Yönelik Nicel Bir Çalışma: Alanya Örneği", *Journal of Innovative Research in Social Studies* 2/1 (Haziran 2019), 22.

Sınıf değişkenine göre öğrencilerin maddi değer algılarına bakıldığında “maddesel merkezîyetçilik” ve “maddesel başarı” faktörlerinde gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu görülmektedir. Yapılan Anova testi sonuçlarına göre “maddesel merkezîyetçilik” faktörünü 5.sınıflar $\bar{X}=1,93$, 6.sınıflar $\bar{X}=1,91$, 7.sınıflar $\bar{X}=1,73$, 8.sınıflar $\bar{X}=1,92$ puanla değerlendirmişlerdir. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için uygulanan LSD testi sonuçlarına göre 7.sınıfların maddesel merkezîyetçilik algılarının diğer sınıflardan anlamlı düzeyde daha düşük olduğu görülmektedir. “Maddesel başarı” faktörünü 5.sınıflar $\bar{X}=1,42$, 6.sınıflar $\bar{X}=1,41$, 7.sınıflar $\bar{X}=1,34$, 8.sınıflar $\bar{X}=1,21$ puanla değerlendirmişlerdir. LSD testi sonuçlarına göre bu boyutta 8.sınıfların maddi değer algılarının diğer sınıflardan anlamlı düzeyde daha düşük olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre İHO’da okuyan öğrencilerin sınıf düzeyi yükseldikçe maddesel başarı algılarının düştüğü ifade edilebilir. Literatüre bakıldığında benzer ve farklı sonuçlar bulunmaktadır. Bazı araştırmalarda ergenlik öncesi dönemde maddi değer algısının yüksek olduğu ve çocukların daha çok şeye sahip olmak istediği,⁵⁰ ergenlik döneminde ise bu isteğin azaldığı⁵¹ belirtilmektedir. Bazı araştırmalarda ise 13 yaş grubundaki öğrencilerin (7.-8.sınıf) maddi değer algılarının 10 yaş grubundakilere (4.-5. sınıf) daha yüksek olduğu,⁵² ortaokula başlama yaşıyla (11) birlikte çocukların ve ergenlerin maddi değerlere verdikleri önemin işlevsellikten sembolikliğe yöneldiği, maddi değerlerin sosyal bir anlam kazandığı ve verilen değerler arttığı ortaya konmuştur.⁵³ Bu araştırmada sınıf düzeyi yükseldikçe maddi değer algısının azalmasının sebebi olarak İHO’da verilen eğitim, okul iklimi ve kültürünün bir sonucu olduğu söylenebilir. Çünkü çocukluk döneminde maddi şeylere sahip olma heyecanı, tüm çocukların geçtiği bir aşamadır. Ancak iyi bir eğitim ve değer aktarımı sayesinde, çocukların maddi değerlerden ziyade manevi değerlerin faydalarını anlamalarına zemin hazırlayabileceği söylenebilir.

Sınıf değişkenine göre öğrencilerin sosyal sorumluluk algılarına bakıldığında sadece “sosyal duyarlılık” faktöründe anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı diğer üç boyutta gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu

⁵⁰ Zehra Yıldırım, *Materyalizm ve Marka Bilinirliği Okul Öncesi Çocuklar ve Ebeveynleri Üzerinde Bir Araştırma* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 34.

⁵¹ Chaplin vd., “Age Differences in Children’s Happiness”, 14.

⁵² Çebi, *Ortaokul Öğrencilerinde Maddi Değerler ve Narsizm*, 36.

⁵³ Akın vd., “Çocuklar İçin Maddi Değerler Ölçeği”, 71; Yıldız, *Çocuklarda Maddi Değerlere Verilen Önem*, 64.

görülmektedir. Yapılan Anova testi sonuçlarına göre “yardımseverlik” faktörünü 5.sınıflar $\bar{X}=3,09$, 6.sınıflar $\bar{X}=2,82$, 7.sınıflar $\bar{X}=2,88$ ve 8.sınıflar $\bar{X}=2,76$ puanla değerlendirmişlerdir. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için uygulanan LSD testi sonuçlarına göre 5.sınıfların yardımseverlik yönlerinin diğer sınıflardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir. “Birlikte hareket etme” faktörünü 5.sınıflar $\bar{X}=3,56$, 6.sınıflar $\bar{X}=3,36$, 7.sınıflar $\bar{X}=3,33$, 8.sınıflar $\bar{X}=3,11$ puanla değerlendirmişlerdir. LSD testi sonuçlarına göre 5.sınıfların birlikte hareket edebilme özelliklerinin üst sınıflara göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu ve sınıf düzeyi yükseldikçe birlikte hareket etme özelliğinin zayıfladığı görülmektedir. “Çevresel duyarlılık” faktörünü 5.sınıflar $\bar{X}=3,61$, 6.sınıflar $\bar{X}=3,24$, 7.sınıflar $\bar{X}=3,23$, 8.sınıflar $\bar{X}=3,20$ puanla değerlendirmişlerdir. LSD testi sonuçlarına göre 5.sınıfların çevresel duyarlılıklarının üst sınıflara göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu ve sınıf düzeyi yükseldikçe çevresel duyarlılığın zayıfladığı görülmektedir. Ortaokul öğrencileriyle yapılan bir araştırmada da alt sınıflardaki öğrencilerin sosyal sorumluluk düzeylerinin daha yüksek olduğu ifade edilmektedir.⁵⁴ Literatürde yer alan farklı bir sonuç olarak, öğrencilerin küresel sosyal sorumluluk düzeylerinin ele alındığı bir araştırmada, yaş değişkeninin sosyal sorumluluğu etkilemediği belirtilmiştir.⁵⁵ Bu araştırmada sınıf düzeyi değişkeninin öğrencilerin sosyal sorumluluk algılarında farklılığa yol açmasının sebebi, ortaokulun ilerleyen yıllarında öğrencilerin sınıf seviyesi yükseldikçe başarı odaklılık anlamında sorumluluklarının artmasına bağlı olarak, daha fazla akademik çalışmaya ağırlık vermeleri ile açıklanabilir. Ayrıca ortaokul öğrencilerinin ergenlik dönemlerinde yaşadıkları psikolojik süreçlerin bir sonucu olarak, zaman içinde sosyal sorumluluk algılarının düşmesi de söylenebilir.

3.3. Ailelerinin Gelir Düzeyine Göre Öğrencilerin Maddi Değer ve Sosyal Sorumluluk Algıları

Ailelerinin gelir düzeylerine göre öğrencilerin maddi değer algıları ve sosyal sorumluluk algıları tespit edilmek üzere Levene, Anova, Brown-Forsyth ve LSD testleri yapılmış, elde edilen veriler Tablo 5’te verilmiştir:

⁵⁴ Ünal - Duygu, “Ortaokul 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Duyarlılık Düzeylerini Belirlemeye Yönelik Nicel Bir Çalışma”, 23.

⁵⁵ Başeğmez, *Üstün Yetenekli Lise Öğrencilerinin Küresel Sosyal Sorumluluk Düzeyleri*, 75.

Tablo 5. Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Öğrencilerin Maddi Değer Algıları ve Sosyal Sorumluluk Algıları

Faktör	Levene	P	Anova	Brown-Forsyth	P	Farklılık Olan Gruplar
Maddesel Merkeziyetçilik	2,074	0,126	1,806	-	0,165	-
Maddesel Mutluluk	0,794	0,453	0,760	-	0,468	-
Maddesel Başarı	0,299	0,741	0,106	-	0,900	-
Yardımseverlik	0,969	0,380	2,554	-	0,078	-
Birlikte Hareket Etme	3,166	0,043*	-	1,066	0,349	-
Sosyal Duyarlılık	0,297	0,743	2,719	-	0,067	-
Çevresel Duyarlılık	3,975	0,019*	-	1,273	0,285	-

Tablo 5'e göre gelir düzeyi değişkeni açısından öğrencilerin maddi değer ve sosyal sorumluluk algılarına bakıldığında iki ölçeğin hiçbir boyutunda gruplar arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı görülmektedir. Bu sonuca göre ailelerinin gelir düzeyinin düşük/orta/yüksek olmasının öğrencilerin maddi değer ve sosyal sorumluluk algılarını etkilemediği söylenebilir. Literatüre bakıldığında benzer ve farklı sonuçlara rastlanılmaktadır. Bir araştırmada sosyo-ekonomik durumun maddi değer algısını değiştirmedeği,⁵⁶ ortaokul öğrencilerine yapılan iki ayrı çalışmada da ailenin gelir düzeyinin maddi değer algısını etkilemediği⁵⁷ ortaya konmuştur. Bununla birlikte bazı araştırmalarda farklı sonuçlar da görülmektedir. Zengin insanların daha fazla maddi değerleri önemseydiği düşünülse de fakir aile gençlerinin maddi değer algılarının belirgin biçimde, zengin aile gençlerinden daha yüksek olduğunu gösteren araştırmalar da mevcuttur.⁵⁸ Bunun sebebi olarak ise araştırmalarda, fakir aile gençlerinin temel fizyolojik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayamamalarına ilişkin endişe duymaları belirtilmektedir. Öğrencilerin küresel sosyal sorumluluk düzeylerinin ele alındığı bir araştırmada ailenin maddi geliri

⁵⁶ Umar vd., "Territorial, Class and Gender Based Differences of Materialistic Values", 29.

⁵⁷ Çebi, *Ortaokul Öğrencilerinde Maddi Değerler ve Narsizm*, 40; Yıldız, *Çocuklarda Maddi Değerlere Verilen Önem*, 60.

⁵⁸ Marvin E. Goldberg vd., "Understanding Materialism Among Youth", *Journal of Consumer Psychology* 13/3 (Ocak 2003), 283.

yüksek olan öğrencilerin sosyal sorumluluk algılarının, geliri orta ve düşük düzeydeki öğrencilere göre daha yüksek olduğu,⁵⁹ başka bir araştırmada ise maddi geliri düşük olan öğrencilerin sosyal sorumluluk algılarının, diğer gruplara göre daha yüksek olduğu ifade edilmiştir.⁶⁰ Bu çalışmada gelir düzeyi değişkeninin katılımcıların maddi değer algılarında ve sosyal sorumluluk algılarında farklılığa yol açmamasının sebebi, katılımcıların büyük kısmının ailesini “orta düzeyde” bir gelire sahip olarak görmesi, buna bağlı olarak da temel fizyolojik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayamamalarına ilişkin endişe duymamalarından kaynaklı olabilir.

3.4. Öğrencilerin Teknolojik Araçlara Sahip Olma Durumlarına Göre Maddi Değer ve Sosyal Sorumluluk Algıları

Öğrencilerin teknolojik araçlara sahip olma durumlarına göre maddi değer algıları ve sosyal sorumluluk tespit edilmek üzere Levene, Anova, Brown-Forsyth ve LSD testleri yapılmış, elde edilen veriler algıları Tablo 6’da verilmiştir:

Tablo 6. Teknolojik Araçlara Sahip Olma Durumuna Göre Öğrencilerin Maddi Değer Algıları ve Sosyal Sorumluluk Algıları

Faktör	Levene	P	Anova	Brown-Forsyth	P	Farklılık Olan Gruplar
Maddesel Merkezîyetçilik	1,186	0,314	7,413	-	0,000**	BTA>HTY, BT, A BT>HTY
Maddesel Mutluluk	0,311	0,817	5,590	-	0,001**	BTA>HTY, BT, A
Maddesel Başarı	0,967	0,408	0,439	-	0,725	-
Yardıms severlik	1,916	0,126	1,240	-	0,294	-
Birlikte Hareket Etme	1,490	0,216	2,408	-	0,066	-
Sosyal Duyarlılık	2,709	0,044*	-	3,126	0,025*	BT>A BTA>A
Çevresel Duyarlılık	0,395	0,756	4,464	-	0,004**	HTY>BTA BT>A, BTA

*P<0,05 ; **P<0,01

⁵⁹ Başeğmez, *Üstün Yetenekli Lise Öğrencilerinin Küresel Sosyal Sorumluluk Düzeyleri*, 86.

⁶⁰ Uğurhan, *Tüketicilerin Sosyal Sorumluluk Davranışlarının Kurumların Sosyal Sorumluluk Eylemlerine Yönelik Tutumları*, 85.

HTY: Herhangi bir teknolojik aletim yok, BT: Bilgisayar/tabletim var, A: Akıllı telefonum var, BTA: Hem bilgisayar/tablet hem de akıllı telefonum var.

Tablo 6'ya göre teknolojik araçlara sahip olma değişkeni açısından öğrencilerin maddi değer algılarına bakıldığında “maddesel merkeziyetçilik” ve “maddesel mutluluk” faktörlerinde gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu görülmektedir. Yapılan Anova testi sonuçlarına göre “maddesel merkeziyetçilik” faktörünü herhangi bir teknolojik aleti olmayanlar $\bar{X}=1,74$, bilgisayar/tableti olanlar $\bar{X}=1,87$, akıllı telefonu olanlar $\bar{X}=1,83$, hem bilgisayar/tableti hem de akıllı telefonu olanlar $\bar{X}=2,05$ puanla değerlendirmişlerdir. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için uygulanan LSD testi sonuçlarına göre hem bilgisayar/tablet hem de akıllı telefonu olan öğrencilerin maddesel merkeziyetçilik algılarının diğer gruplardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir. “Maddesel mutluluk” faktörünü herhangi bir teknolojik aleti olmayanlar $\bar{X}=2,00$, bilgisayar/tableti olanlar $\bar{X}=2,07$, akıllı telefonu olanlar $\bar{X}=2,02$, hem bilgisayar/tableti hem de akıllı telefonu olanlar $\bar{X}=2,28$ puanla değerlendirmişlerdir. LSD testi sonuçlarına göre hem bilgisayar/tablet hem de akıllı telefonu olan öğrencilerin maddesel mutluluk algılarının diğer gruplardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre daha çok teknolojik alete sahip olmanın öğrencilerin maddi değer algılarını yükselttiği söylenebilir. Bunun sebebi olarak, maddi gücün ve maddi değerlerin sosyal statü ve anlam kazandığı ergenlik döneminde, pahalı teknolojik aletlere sahip olmanın öğrencilerde maddi değer algılarını tetiklediği söylenebilir. Özellikle “maddesel mutluluk” boyutundaki artış göz önünde bulundurulduğunda teknolojik alete sahip olma sonucunda öğrencilerin belli bir statü elde ettiği, bir gruba dâhil olduğunu hissettiği ifade edilebilir.

Teknolojik araçlara sahip olma durumlarına göre öğrencilerin sosyal sorumluluk algılarına bakıldığında “sosyal duyarlılık” ve “çevresel duyarlılık” faktörlerinde gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu görülmektedir. Yapılan Anova testi sonuçlarına göre “Sosyal duyarlılık” faktörünü herhangi bir teknolojik aleti olmayanlar $\bar{X}=3,01$, bilgisayar/tableti olanlar $\bar{X}=3,10$, akıllı telefonu olanlar $\bar{X}=2,89$, hem bilgisayar/tableti hem de akıllı telefonu olanlar $\bar{X}=3,09$ puanla değerlendirmişlerdir. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için uygulanan LSD testi sonuçlarına göre bilgisayar/tableti olan öğrencilerin sosyal sorumluluk algılarının sadece akıllı telefonu olan öğrencilerden anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir. “Çevresel duyarlılık” faktörünü herhangi bir teknolojik aleti olmayanlar $\bar{X}=3,33$, bilgisayar/tableti olanlar $\bar{X}=3,33$, akıllı telefonu olanlar $\bar{X}=3,21$, hem bil-

gisayar/tableti hem de akıllı telefonu olanlar $\bar{X}=3,16$ puanla değerlendirmişlerdir. LSD testi sonuçlarına göre akıllı telefonu veya hem bilgisayar/tablet hem de akıllı telefonu olan öğrencilerin çevresel duyarlılık algılarının, herhangi bir teknolojik alete sahip olmayan veya sadece bilgisayar/tablete sahip olan öğrencilerden anlamlı düzeyde düşük olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre akıllı telefona sahip olmanın öğrencilerin sosyal sorumluluk algılarını azalttığı söylenebilir. Literatürde benzer sonuçlara rastlanmaktadır. Teknoloji kullanımının değerlere yansımalarının incelendiği bir araştırmada, teknolojinin çocuklardaki değer gelişimini olumsuz etkilediği ve en çok paylaşım değerini yozlaştırdığı,⁶¹ teknolojik aletlere sahip olma ile beraber daha sıklıkla kullanılmaya başlanan sosyal medya ve değerler ilişkisinin incelendiği bir araştırmada öğrencilerin çoğunun sosyal medya yüzünden sorumluluklarını aksattıkları,⁶² başka bir araştırmada ise sosyal medya kullanımının bireyleri toplumdan uzaklaştırdığı ve sosyal izolasyona sebep olduğu⁶³ ifade edilmektedir. Bu araştırmada ortaya çıkan teknolojik araçlara sahip olma ile sosyal sorumluluk arasındaki olumsuz ilişkinin sebebi olarak, literatürdeki benzer sonuçlar da dikkate alındığında teknolojik araçların ve sosyal medyanın, zamanla öğrencileri toplumdan uzaklaştırdığı ve çevreye karşı duyarsızlaştırdığı, bunun sonucunda öğrencilerin sosyal sorumluluk algılarını da düşürerek, kendilerini daha “ben merkezli” bir hayatın içine yönlendirdiği söylenebilir. Ayrıca teknoloji kullanımı ile artan iletişim sayesinde sosyal duyarlılığın da artacağı varsayılırken, sorunlar karşısında teknoloji kullanıcılarının sadece sanal dünyadan tepki göstermelerinin yeterli olabileceği yönünde de bir davranış geliştirdikleri gözlemlenmektedir.

3.5. Öğrencilerin Ülke/Dünya Gündemini Takip Etme Durumlarına Göre Maddi Değer ve Sosyal Sorumluluk Algıları

Öğrencilerin ülke/dünya gündemini takip etme durumlarına göre maddi değer algıları ve sosyal sorumluluk algıları tespit edilmek üzere T Testi yapılmış, elde edilen veriler Tablo 7’de verilmiştir:

⁶¹ Aykut Durak – Hüseyin Kaygın, “Reflections of Using Technology: Parental Views on Values That Tend to Be Degenerated with the Use of Technology”, *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 7/3 (Ekim 2018), 1050.

⁶² Yakup Ayaydın - Hatice Yıldız Ayaydın, “Sosyal Medyanın Değer Oluşturma Sürecindeki Rolünün Öğrenci Görüşleriyle İncelenmesi”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 16/35 (Haziran 2018), 62.

⁶³ Fadime Dilber, “Aile İçi İletişimde Sosyal Medya: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 12/33 (Aralık 2019), 373.

Tablo 7. Ülke/dünya gündemini takip etme durumuna göre öğrencilerin Maddi Değer Algıları ve Sosyal Sorumluluk Algıları

Ölçek	Faktör	Gündemi takip	N	$\bar{X}$	SD	t	P
Maddi Değerler Ölçeği	Maddesel Merkeziyetçilik	Evet, takip ederim.	524	1,87	0,637	-1,218	0,224
		Hayır, takip etmem.	209	1,93	0,650		
	Maddesel Mutluluk	Evet, takip ederim.	524	2,10	0,720	-0,513	0,608
		Hayır, takip etmem.	209	2,13	0,734		
Maddesel Başarı	Evet, takip ederim.	524	1,30	0,415	-2,228	0,027*	
	Hayır, takip etmem.	209	1,39	0,541			
Sosyal Sorumluluk Ölçeği	Yardımseverlik	Evet, takip ederim.	524	2,91	0,636	4,728	0,000**
		Hayır, takip etmem.	209	2,66	0,680		
	Birlikte Hareket Etme	Evet, takip ederim.	524	3,30	0,694	1,432	0,153
		Hayır, takip etmem.	209	3,22	0,734		
	Sosyal Duyarlılık	Evet, takip ederim.	524	3,09	0,631	-2,980	0,003**
		Hayır, takip etmem.	209	2,92	0,718		
	Çevresel Duyarlılık	Evet, takip ederim.	524	3,29	0,540	1,815	0,070
		Hayır, takip etmem.	209	3,21	0,623		

$P < 0,05^*$; $**P < 0,01$

Öğrencilerin ülke/dünya gündemini takip etme durumuna göre maddi değer algılarına bakıldığında “maddesel başarı” boyutunda ülke/dünya gündemini takip eden öğrenciler lehine anlamlı düzeyde farklılık olduğu Tablo 7’de görülmektedir. Bu boyutu ülke/dünya gündemini takip eden öğrenciler $\bar{X}=1,30$ puanla değerlendirirken, ülke/dünya gündemini takip etmeyen öğrenciler $\bar{X}=1,39$ puanla değerlendirmişlerdir. Bu sonuca göre ülke/dünya gündemini takip etmenin maddesel başarı algısını düşürdüğü söylenebilir. Bunun sebebi olarak, ülke/dünya gündemini takip eden öğrencilerin maddi değerlerin anlam ve statü kazandığı ergenlik döneminde ulusal/bölgesel/küresel sorunları daha fazla fark ederek, gücün ve başarının tek başına yeterli olmadığına yönelik farkındalıklarının artması şeklinde açıklanabilir.

Öğrencilerin ülke/dünya gündemini takip etme durumuna göre sosyal sorumluluk algılarına bakıldığında “yardımseverlik” ve “sosyal duyarlılık” boyutlarında gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu görülmektedir. Ülke/dünya gündemini takip eden öğrenciler “yardımseverlik” boyutunu

$\bar{X}=2,91$, “sosyal duyarlılık” boyutunu $\bar{X}=3,09$ puanla değerlendirirken, ülke/dünya gündemini takip etmeyen öğrenciler ise “yardımseverlik” boyutunu $\bar{X}=2,66$, “sosyal duyarlılık” boyutunu $\bar{X}=2,92$ puanla değerlendirmişlerdir. Bu sonuca göre ülke/dünya gündemini takip etmenin sosyal sorumluluk algısını arttırdığı söylenebilir. Benzer bir araştırmada, ülke/dünya gündemini ebeveynleriyle konuşmanın öğrencilerin “yardımseverlik” algılarını olumlu yönde etkilediği ifade edilmiştir.⁶⁴ Bu araştırmada ülke/dünya gündemini takip etmenin öğrencilerin “yardımseverlik” ve “sosyal duyarlılık” değerlerinde meydana getirdiği olumlu farkındalığın sebebi olarak, ülke/dünya gündemini takip eden öğrencilerin ulusal/bölgesel/küresel sorunlara daha fazla vakıf olması, sorunların çözümünde ve muhtaçlara yardım etme hususunda kendisine görev düştüğü yönünde bilinç kazanması şeklinde açıklanabilir.

3.6. Öğrencilerin Yardım Faaliyeti/Sosyal Sorumluluk Projesine Katılma Durumlarına Göre Maddi Değer ve Sosyal Sorumluluk Algıları

Öğrencilerin yardım faaliyeti/sosyal sorumluluk projesine katılma durumlarına göre maddi değer algıları ve sosyal sorumluluk algıları arasında anlamlı bir farklılık olma durumunu tespit etmek üzere T Testi yapılmış, elde edilen bulgular Tablo 8’de verilmiştir:

Tablo 8. Yardım Faaliyeti/Sosyal Sorumluluk Projesine Katılma Durumuna Göre Öğrencilerin Maddi Değer Algıları ve Sosyal Sorumluluk Algıları

Ölçek	Faktör	Sosyal Sorumluluk Projesine Katılım	N	$\bar{X}$	SD	t	P
Maddi Değerler Ölçeği	Maddesel Merkezîyetçilik	Evet, katıldım.	298	1,89	0,666	0,143	0,886
		Hayır, katılmadım.	435	1,88	0,624		
	Maddesel Mutluluk	Evet, katıldım.	298	2,09	0,723	-0,436	0,663
		Hayır, katılmadım.	435	2,12	0,726		
	Maddesel Başarı	Evet, katıldım.	298	1,30	0,457	-0,874	0,382
		Hayır, katılmadım.	435	1,33	0,455		

⁶⁴ Başşegmez, *Üstün Yetenekli Lise Öğrencilerinin Küresel Sosyal Sorumluluk Düzeyleri*, 146.

Sosyal Sorumluluk Ölçeği	Yardımseverlik	Evet, katıldım.	298	2,98	0,598	4,776	0,000**
		Hayır, katılmadım.	435	2,75	0,681		
	Birlikte Hareket Etme	Evet, katıldım.	298	3,37	0,637	2,961	0,003**
		Hayır, katılmadım.	435	3,22	0,744		
	Sosyal Duyarlılık	Evet, katıldım.	298	3,10	0,629	1,991	0,047
		Hayır, katılmadım.	435	3,01	0,680		
	Çevresel Duyarlılık	Evet, katıldım.	298	3,27	0,566	0,008	0,994
		Hayır, katılmadım.	435	3,27	0,567		

**P<0,01

Yukarıdaki tabloya göre öğrencilerin bir yardım faaliyeti/sosyal sorumluluk projesine katılma durumlarına göre maddi değer algılarına bakıldığında ölçeğin hiçbir boyutunda gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılık olmadığı görülmüştür. Bu sonuca göre bir yardım faaliyeti/sosyal sorumluluk projesine katılıp katılmamanın öğrencilerin maddi değer algılarını değiştirmediği söylenebilir. Bunun sebebi, öğrencilerin maddi değer algıları üzerindeki küreselleşmenin yoğun etkisinin, katıldıkları yardım faaliyeti/sosyal sorumluluk projelerine göre daha baskın olması şeklinde açıklanabilir. Özellikle düzenli ve sistemli şekilde yapılmayan faaliyet ve projelerin öğrenciler üzerindeki etkisinin kısa süreli olması düşünülebilir.

Öğrencilerin bir yardım faaliyeti/sosyal sorumluluk projesine katılma durumlarına göre sosyal sorumluluk algılarına bakıldığında “yardımseverlik” ve “birlikte hareket etme” boyutlarında gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu görülmektedir. Bir faaliyet/projeye katılan öğrenciler “yardımseverlik” boyutunu $\bar{X}=2,98$, “birlikte hareket etme” boyutunu $\bar{X}=3,37$ puanla değerlendirirken, katılmayan öğrenciler ise “yardımseverlik” boyutunu $\bar{X}=2,75$, “sosyal duyarlılık” boyutunu $\bar{X}=3,22$ puanla değerlendirmişlerdir. Bu sonuca göre bir yardım faaliyeti/sosyal sorumluluk projesine katılmanın öğrencilerin sosyal sorumluluk algısını arttırdığı söylenebilir. Bulgular literatürdeki sonuçlarla uyumludur. Öğrencilerin küresel sosyal sorumluluk düzeylerinin ele alındığı bir araştırmada da sosyal sorumluluk projelerine katılmış öğrencilerin sosyal sorumluluk algılarının, katılmamış olanlara göre daha yüksek olduğu,⁶⁵ hatta aileden birinin katılmış olmasının dahi öğrencilerin sosyal sorumluluk algısını

⁶⁵ Başeğmez, Üstün Yetenekli Lise Öğrencilerinin Küresel Sosyal Sorumluluk Düzeyleri, 90.

arttırdığı⁶⁶ ifade edilmiştir. Bu araştırmada bir yardım faaliyeti/sosyal sorumluluk projesine katılmanın öğrencilerin sosyal sorumluluk algısını arttırmasının sebebi, literatürdeki benzer sonuçlarla beraber değerlendirildiğinde, hatta ailesinden birinin bile böyle bir faaliyet/projede yer almasının öğrencilerin sosyal sorumluluk algılarını olumlu etkilediği dikkate alındığında, bir faaliyet/proje içinde yer almanın bireye verdiği manevi mutluluğun ve kendisine kazandırdığı bilincin bir sonucu olduğu söylenebilir.

3.7. Öğrencilerin Maddi Değer Algıları ile Sosyal Sorumluluk Algıları Arasındaki İlişki

Maddi değerler ve sosyal sorumluluk ölçeklerinin birbirleri arasında ilişki olup olmadığını belirlemek için yapılan korelasyon sonuçları Tablo 9’da sunulmuştur:

Tablo 9. Ölçekler Arasındaki İlişkiye Ait Korelasyon

		Maddesel Merkezîyetçilik	Maddesel Mutluluk	Maddesel Başarı	Yardım severlik	Birlikte Hareket Etme	Sosyal Duyarlılık	Çevresel Duyarlılık
Maddesel Merkezîyetçilik	Pearson Correlation	1	,751**	,409**	-,147**	-,159**	-0,053	-,223**
	Sig. (2-tailed)		0,000	0,000	0,000	0,000	0,155	0,000
Maddesel Mutluluk	Pearson Correlation	,751**	1	,363**	-,151**	-,155**	-0,036	-,207**
	Sig. (2-tailed)	0,000		0,000	0,000	0,000	0,329	0,000
Maddesel Başarı	Pearson Correlation	,409**	,363**	1	-0,072	-0,068	-,105**	-,133**
	Sig. (2-tailed)	0,000	0,000		0,050	0,067	0,004	0,000
Yardımseverlik	Pearson Correlation	-,147**	-,151**	-0,072	1	,435**	,423**	,550**
	Sig. (2-tailed)	0,000	0,000	0,050		0,000	0,000	0,000
Birlikte Hareket Etme	Pearson Correlation	-,159**	-,155**	-0,068	,435**	1	,579**	,373**
	Sig. (2-tailed)	0,000	0,000	0,067	0,000		0,000	0,000
Sosyal Duyarlılık	Pearson Correlation	-0,053	-0,036	-,105**	,423**	,579**	1	,331**
	Sig. (2-tailed)	0,155	0,329	0,004	0,000	0,000		0,000
Çevresel Duyarlılık	Pearson Correlation	-,223**	-,207**	-,133**	,550**	,373**	,331**	1
	Sig. (2-tailed)	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	

**P<.01

Tablo 9’da verilen korelasyon sonuçlarına göre her iki ölçeğin kendi faktörleri arasında pozitif yönlü güçlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Maddi değerler ölçeğindeki “maddesel merkezîyetçilik” boyutuna bakıldığında, sosyal sorumluluk ölçeğinin üç boyutuyla negatif yönlü anlamlı bir ilişki ($r=-0,147$; $-0,159$; $-0,223$) vardır. “Maddesel mutluluk” boyutuna bakıldığında, aynı şekilde sosyal sorumluluk ölçeğinin üç boyutuyla negatif yönlü anlamlı bir ilişki ($r=-0,151$; $-0,155$; $-0,207$) vardır. “Maddesel başarı” boyutuna bakıldığında ise sosyal sorumluluk ölçeğinin tüm boyutlarıyla negatif yönlü anlamlı bir ilişki

⁶⁶ Zeynep Sena Soyuyiğit, *Gençlerin Sosyal Sorumluluk Çalışmalarına Gönüllü Katılımlarıyla Algılanan Ebeveyn Tutumları, Motivasyon ve İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 159.

($r=-0,072;-0,068;-0,105;-0,133$) vardır. Buna göre öğrencilerin maddi değer algıları azaldıkça sosyal sorumluluk algılarının arttığı söylenebilir. Literatüre bakıldığında benzer sonuçlara rastlanmaktadır. Manevi değer algıları yüksek olan öğrencilerin sosyal sorumluluk düzeylerinin yüksek olduğu,⁶⁷ maddi değer algıları yüksek bireylerin daha fazla benmerkezci bir yapıya sahip oldukları⁶⁸ ve önce kendi çıkarını ve menfaatini düşünmeye eğilimli oldukları,⁶⁹ maddeciliğin bireyin duygularını fark ve ifade etmesini engelleyerek kendine yabancılaşmasına ve toplumdaki uzaklaşmasına yol açtığı ifade edilmektedir.⁷⁰ Ayrıca maddeci anlayışın temelinde cimrilik olduğu⁷¹ ve insanı yardım etmekten alıkoyduğu,⁷² materyalizm düşüncesi ile yardımseverlik, paylaşım gibi toplumsal değerler ile negatif yönde; bireysel yönelimli değerler ile ise pozitif yönde ilişkisinin olduğu⁷³ ifade edilmektedir. Önceki araştırmalarla uyumlu olan bu araştırmanın sonucuna göre; maddi değer algısı yüksek olan bireylerin daha bencil ve benmerkezci, kendisini düşünmeye daha eğilimli, topluma uyum sağlamaktan ve birlikte hareket etmekten daha uzak, sosyal-çevresel duyarlılıklarının ve yardımseverlik davranışlarının daha az, sonuç olarak sosyal sorumluluk algılarının daha düşük olduğu söylenebilir.

Sonuç

İmam Hatip Ortaokulu öğrencilerinin maddi değer algıları ile sosyal sorumluluk algılarının incelendiği bu araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Öğrencilerin maddi değer algıları ile sosyal sorumluluk algıları arasında ilişki olup/olmadığı ile ilgili yapılan korelasyon testi sonucuna göre, ölçekler arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Buna göre öğrencilerin maddi değer algıları azaldıkça sosyal sorumluluk algılarının arttığı söylenebilir.

Cinsiyet değişkeninin İHO öğrencilerinin maddi değer algılarında anlamlı düzeyde farklılık oluşturmadığı, sosyal sorumluluk algılarında ise "birlikte hareket etme" boyutunda erkek öğrenciler lehine anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

⁶⁷ Küçükşen - Budak, "Lise Öğrencilerinin Sosyal Değer Tercihlerinin Küresel Sosyal Sorumluluk Düzeylerine Etkisi", 1823.

⁶⁸ Enes Çolak, *Postmodernite ve Materyalizm Bağlamında Genç Tüketici Profili: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Alan Araştırması* (İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 46.

⁶⁹ Çavaş, *Materyalizm (Maddecilik) ve İslam'a Etkileri*, 61.

⁷⁰ Yıldız, *Çocuklarda Maddi Değerlere Verilen Önem*, 1.

⁷¹ Gazali, *İhyâ-u Ulûm'id-Din*, 1/570.

⁷² Mustafa Çağrı, "Cimrilik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1993), 8/4.

⁷³ James E. Burroughs - Aric Rindfleisch, "Materialism and Well-Being: A Conflicting Values Perspective", *Journal of Consumer Research* 29/3 (Aralık 2002), 349.

Sınıf düzeyi değişkeninin İHO öğrencilerinin maddi değer algılarında anlamlı düzeyde farklılık oluşturduğu, “maddesel merkezîyetçilik” boyutunda 7.sınıfların; “maddesel başarı” boyutunda ise 8.sınıfların maddi değer algılarının diğer sınıflardan anlamlı düzeyde daha düşük olduğu belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin sınıf düzeyi arttıkça maddi değer algılarının anlamlı düzeyde düşmesi, İHO’da hedeflenen değerler eğitimi bağlamında dikkate değer bir sonuç olarak görülebilir. Sınıf düzeyi değişkeninin İHO öğrencilerinin sosyal sorumluluk algılarında anlamlı düzeyde farklılık oluşturduğu, “yardımseverlik”, “birlikte hareket etme” ve “çevresel duyarlılık” boyutlarında 5.sınıf öğrencilerinin diğer sınıflara göre anlamlı düzeyde daha yüksek bir algıya sahip oldukları, öğrencilerin sosyal sorumluluk algılarının sınıf düzeyi arttıkça anlamlı düzeyde düştüğü tespit edilmiştir. Tüm sınıflar düzeyinde öğrencilerin sosyal sorumluluk puanları ortalamanın üstünde olsa da sınıf düzeyi arttıkça öğrencilerin sosyal sorumluluk algılarının düşmesi, üzerinde durulması gereken başka bir sonuçtur.

Ailelerinin maddi durumlarındaki farklılığın, İHO öğrencilerinin hem maddi değer algılarında hem de sosyal sorumluluk algılarında anlamlı düzeyde bir farklılık oluşturmadığı belirlenmiştir. Maddi değer ve sosyal sorumluluk ile ilgili yapılan araştırmalarda birbirinden farklı sonuçların çıkmasına sebep olan maddi durum değişkeninin, İHO öğrencileriyle yapılan bu çalışmada farklılığa yol açmamasının sebebi, katılımcıların büyük kısmının ailesini “orta düzeyde” bir gelire sahip olarak görmesi olabilir.

Teknolojik aletlere sahip olup/olmama durumunun İHO öğrencilerinin hem maddi değer algılarında hem de sosyal sorumluluk algılarında anlamlı düzeyde farklılık oluşturduğu araştırmada ortaya çıkan bir diğer sonuçtur. Buna göre hem bilgisayar/tablet hem de akıllı telefona beraberce sahip olan öğrencilerin “maddesel merkezîyetçilik” ve “maddesel mutluluk” boyutlarında herhangi bir teknolojik alete sahip olmayan veya sadece bunlardan birine sahip olan öğrencilere göre maddi değer algılarının anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Aynı şekilde hem bilgisayar/tablet hem de akıllı telefona beraberce sahip olan öğrencilerin “sosyal duyarlılık” ve “çevresel duyarlılık” boyutlarında herhangi bir teknolojik alete sahip olmayan veya sadece bunlardan birine sahip olan öğrencilere göre sosyal sorumluluk algılarının anlamlı düzeyde daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Ülke/dünya gündemini takip etme durumunun İHO öğrencilerinin maddi değer algılarında anlamlı düzeyde farklılık oluşturduğu, ülke/dünya gündemini takip eden öğrencilerin “maddesel başarı” algılarının, gündemi takip etmeyen öğrencilere göre daha düşük olduğu belirlenmiştir. Aynı şekilde ülke/dünya gündemini takip etme durumunun İHO öğrencilerinin sosyal sorumluluk algılarında anlamlı düzeyde farklılık oluşturduğu, ülke/dünya gündemi-

ni takip eden öğrencilerin “yardımseverlik” ve “sosyal duyarlılık” algılarının, gündemi takip etmeyen öğrencilere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Herhangi bir yardım faaliyeti/sosyal sorumluluk projesine katılma durumunun İHO öğrencilerinin maddi değer algılarında anlamlı düzeyde bir farklılık oluşturmadığı; ancak sosyal sorumluluk algılarında anlamlı düzeyde bir farklılık oluşturduğu tespit edilmiştir. Bir yardım faaliyeti/sosyal sorumluluk projesi içinde bulunan öğrencilerin “yardımseverlik” ve “birlikte hareket etme” boyutlarında katılmayanlara göre anlamlı düzeyde yüksek bir sosyal sorumluluk algısına sahip oldukları görülmüştür.

İHO öğrencilerinin maddi değer algılarının ve sosyal sorumluluk algılarının incelendiği bu araştırma sonuçlarına göre şu önerilerde bulunabilir:

İHO öğrencilerinin sınıf düzeyi yükseldikçe maddi değer algılarının düştüğü şeklindeki olumlu veriye rağmen aynı seviyede sosyal sorumluluk algılarının yükselmemesi hatta düşmesi şeklindeki sonuç dikkate alınarak, okullarda sosyal sorumluluk değerini arttıracak projeler uygulanabilir.

Teknolojik aletlere sahip olmanın hem maddi değer algısını yükselttiği hem de sosyal sorumluluk algısını düşürdüğü dikkate alınarak, öğrencilerin teknolojiyi bilinçli kullanmaları yönünde tedbirler alınabilir. Bu amaç doğrultusunda hem öğrencilere hem de öğretmen ve velilere medya okuryazarlığı ile ilgili seminer ve konferanslar yapılabilir.

Ülke/dünya gündemini takip etmenin hem maddi değer algısını yükselttiği hem de sosyal sorumluluk algısını düşürdüğü dikkate alınarak, öğrencilere ulusal/bölgesel/küresel bazda yaşananları daha iyi kavrayabilecekleri seminer, gezi, yarışma vb. etkinlikler düzenlenebilir.

Küreselleşen dünyada gün geçtikçe yükselen maddi değer algısının sosyal sorumluluk değerini olumsuz etkilediği göz önünde bulundurularak, derslerde ve ders dışı etkinliklerde değerler eğitimine özel önem veren İHO’da, öğrencilerimize diğerkâmlık, fedakârlık, yardımseverlik ve sorumluluk değerlerini hatırlatacak sosyal projeler arttırılabilir.

Bu araştırmanın benzeri diğer ortaokullarda, liselerde ve diğer bölgelerde uygulanabilir. Bu çalışmada ortaya çıkan bazı sonuçların (sınıf düzeyinin artmasının ve teknolojik aletlere sahip olmanın sosyal sorumluluk algısını düşürmesi gibi) sebeplerinin tespit edilebilmesi için benzer çalışmalar nitel araştırma yöntemiyle yapılabilir.

Kaynakça

Akın, Ahmet vd. “Çocuklar İçin Maddi Değerler Ölçeği Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirliği”. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2/2 (Aralık 2013), 68-79. <https://doi.org/10.14686/201321981>

Aktaş, Hamza. “Genel ve İmam-Hatip Ortaokul Öğrencilerinin Okula Bağlanma Düzeyleri”.

- Journal of Turkish Studies* 12/27 (Ocak 2017), 335-358. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.12316>
- Asar, İlnur. *Lisansüstü Öğrencilerinin Kişilik Yapılarıyla Bireysel Sosyal Sorumluluk Bilinçleri Arasındaki İlişkiler*. Karabük: Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Ayaydın, Yakup - Yıldız Ayaydın, Hatice. "Sosyal Medyanın Değer Oluşturma Sürecindeki Rolünün Öğrenci Görüşleriyle İncelenmesi". *Değerler Eğitimi Dergisi* 16/35 (Haziran 2018), 57-89.
- Aydın, Mehmet Zeki - Gürler, Şebnem Akyol. *Okulda Değerler Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 5. Basım, 2018.
- Başegmez, Gülten Gaye. *Üstün Yetenekli Lise Öğrencilerinin Küresel Sosyal Sorumluluk Düzeyleri ve Suriyeli Sığınmacılarla İlgili Tutumlarının Sosyal Zekâ ile İlişkisi: Beşiktaş Örneği*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, Lisansüstü Programlar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Berman, Sheldon. "Educating for Social Responsibility". *Educational Leadership* 48/3 (Kasım 1990), 75-80.
- Buijzen, Moniek - Valkenburg, Patti M. "The Effects of Television Advertising on Materialism, Parent-Child Conflict, and Unhappiness: A Review of Research". *Journal of Applied Developmental Psychology* 24/4 (Eylül 2003), 437-456. [https://doi.org/10.1016/S0193-3973-\(03\)00072-8](https://doi.org/10.1016/S0193-3973-(03)00072-8)
- Burroughs, James E. - Rindfleisch, Aric. "Materialism and Well-Being: A Conflicting Values Perspective". *Journal of Consumer Research* 29/3 (Aralık 2002), 348-370. <https://doi.org/10.1086/344429>
- Büyüköztürk, Şener vd. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 27. Basım, 2019. <https://doi.org/10.14527/9789944919289>
- Büyüköztürk, Şener. *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi Kitabı*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 23. Basım, 2020. <https://doi.org/10.14527/978975680274>
- Chaplin, Lan Nguyen vd. "Age Differences in Children's Happiness from Material Goods and Experiences: The Role of Memory and Theory of Mind". *International Journal of Research in Marketing* (Şubat 2020), 1-15. <https://doi.org/10.1016/j.ijresmar.2020.01.004>
- Cihan, Nazlı. "Okullarda Değerler Eğitimi ve Türkiye'deki Uygulamaya Bir Bakış", *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 9/2 (Şubat 2014), 429-436. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.6402>
- Çağrı, Mustafa. "Cimrilik". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 8/4. Ankara: TDV Yayınları, 1993.
- Çandıroğlu, Selin. *Materyalizm ve Depresyon Eğiliminin Alışveriş Bağımlılığı Üzerine Etkisi*. Çankırı: Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Çavaş, İrfan. *Materyalizm (Maddencilik) ve İslam'a Etkileri*. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Çebi, Erdem. *Ortaokul Öğrencilerinde Maddî Değerler ve Narsizm*. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Çolak, Enes. *Postmodernite ve Materyalizm Bağlamında Genç Tüketici Profili: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Alan Araştırması*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Dilber, Fadime. "Aile İçi İletişimde Sosyal Medya: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma". *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*

- 12/33 (Aralık 2019), 334-381. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.596980>
- DOGM, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü. "Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları". Erişim 15 Temmuz 2020. <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812019324133-AIL%20Meslek%20Dersleri%20Ogretim%20Programi%20MARapca.pdf>
- DOGM, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü. "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Programı ve Kılavuzu". Erişim 15 Temmuz 2020. https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_08/17174424_DinKulturu_4-8.siniflar_2010.pdf
- DOGM, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü. "İmam Hatip Okulları Tanıtım Kitapçığı". Erişim 15 Temmuz 2020. <http://dogm.meb.gov.tr/pdf/ImamHatipTanitimKitapciği.pdf>
- Droms, Courtney - Stephen, Sheryl-Ann. "Examining the Effectiveness of Social Responsibility Courses in Higher Education". *Journal of Learning in Higher Education* 11/2 (Eylül 2015), 15-21.
- Duman, Aysun. *Okulların Sosyal Sorumluluk Görevlerini Yerine Getirebilme Yeterliliği*. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Durak, Aykut – Kaygın, Hüseyin. "Reflections of Using Technology: Parental Views on Values That Tend to Be Degenerated with the Use of Technology". *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 7/3 (Ekim 2018), 1035-1053. <https://dx.doi.org/10.14686/buefad.425146>
- Ekşi, Halil vd., "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Karakter Gelişiminin Yordayıcısı Olarak Öz Düzenleme Becerisi ve Okul İklim Algısı", *Talim: Journal of Education in Muslim Societies and Communities* 2/2 (Aralık 2018), 209–241. <https://dx.doi.org/10.12738/talim.2018.2.0004>
- Erdem, İbrahim – Alpaydın, Yusuf. "İmam Hatip Lisesi Bünyesindeki İmam Hatip Ortaokullarıyla Müstakil İmam Hatip Ortaokullarındaki Örgüt Kültürünün İncelenmesi". *Talim: Journal of Education in Muslim Societies and Communities* 1/2 (Ocak 2017), 187–218. <http://dx.doi.org/10.12738/talim.2017.2.0014>
- Eryılmaz, Önder - Deveci, Handan. "Ortaokul Öğrencilerine Yönelik Sosyal Sorumluluk Ölçeği'nin Geliştirilmesi". *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* 20/2 (Ağustos 2019), 751-792. <https://doi.org/10.29299/kefad.2019.20.02.008>
- Filiz, Bijen - Demirhan, Gıyasettin. "Use of Personal and Social Responsibility Model in Bringing Responsibility Behaviors: Sample of TVF Sports High School". *TED Eğitim ve Bilim* 44/199 (Temmuz 2019), 391-414. <https://doi.org/10.15390/EB.2019.7238>
- Fournier, Susan - Richins, Marsha. "Some Theoretical and Popular Notions Concerning Materialism". *Journal of Social Behavior and Personality* 6/6 (Ocak 1991), 403-414.
- Gazali, Ebû Hâmid Muhammed bin Muhammed bin Muhammed bin Ahmed. *İhyâ-u Ulûm'id-Din*, çev. Ali Arslan. İstanbul: Hakikat Neşriyat, 1985.
- Goldberg, Marvin E. vd. "Understanding Materialism Among Youth". *Journal of Consumer Psychology* 13/3 (Ocak 2003), 278-288. https://doi.org/10.1207/S15327663JCP1303_09
- Güçlü, Nezahat vd. "Liderlik kapasitesi: Okul Yöneticilerinin Sosyal Sorumluluk Davranışlarının Belirlenmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma". *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi* 2/1 (Mart 2015), 60-74.
- Güncel Türkçe Sözlük. Erişim 15 Temmuz 2020. <https://sozluk.gov.tr/>

- Kasser, Tim. "Materialism and Living Well". *Handbook of Well-Being*. Ed. E. Dinner - S. Oishi - L. Tay. Salt Lake City: UT: DEF Publishers, 2018.
- Kılıç, Recep. *Ahlakın Dinî Temelleri*. Ankara: TDV Yayınları, 1992.
- Küçükşen, Kübra - Budak, Hatice. "Lise Öğrencilerinin Sosyal Değer Tercihlerinin Küresel Sosyal Sorumluluk Düzeylerine Etkisi". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6/3 (Temmuz 2017), 1813-1826.
- METK, Millî Eğitim Temel Kanunu (Kanun No. 1739). *Resmi Gazete* 14574 (24 Haziran 1973). Erişim 15 Temmuz 2020. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>
- MEB, Milli Eğitim Bakanlığı. "Öğretim Programları Temel Beceri ve Yeterlilikler". Erişim 15 Temmuz 2020. <http://mufredat.meb.gov.tr/Veliler.aspx>.
- Oğuzkan, Ferhan. *Eğitim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1981.
- Richins, Marsha L. - Dawson, Scott. "A Consumer Values Orientation for Materialism and Its Measurement: Scale Development and Validation". *Journal of Consumer Research* 19/3 (Aralık 1992), 303-316. <https://doi.org/10.1086/209304>
- Sezgin, Ferudun - Tınmaz, Ayşe. "Okulun Sosyal Sorumluluk Rolü Hakkında Okul Müdürü, Sınıf ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri". *TÜBAV Bilim Dergisi* 10/2 (Haziran 2017), 77-92.
- Sosik, John J. vd. "Gender and Contextual Differences in Social Responsibility in Thai Schools: A Multi-Study Person versus Situation Analysis". *Journal of Beliefs & Values* 38/1 (Ocak 2017), 45-62. <https://doi.org/10.1080/13617672.2016.1237251>
- Soyyigit, Zeynep Sena. *Gençlerin Sosyal Sorumluluk Çalışmalarına Gönüllü Katılımlarıyla Algılanan Ebeveyn Tutumları, Motivasyon ve İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Uçar, Recep. "İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin 'İmam Hatipli' Vizyonu". *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* 3/2 (Aralık 2017), 83-127.
- Uğurhan, Yusuf Zafer Can. *Tüketicilerin Sosyal Sorumluluk Davranışlarının Kurumların Sosyal Sorumluluk Eylemlerine Yönelik Tutumları ile İlişkisi: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Umar, Muhammad vd. "Territorial, Class and Gender Based Differences of Materialistic Values and Happiness". *Pakistan Journal of Life and Social Sciences* 14/1 (Nisan 2016), 28-32.
- Ünal, Orhan - Duygu, Hüseyin. "Ortaokul 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Duyarlılık Düzeylerini Belirlemeye Yönelik Nicel Bir Çalışma: Alanya Örneği". *Journal of Innovative Research in Social Studies* 2/1 (Haziran 2019), 16-30.
- Yenişol, Abdulaziz. *Ortaöğretimde Manevi Değerler ve Eğitimi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016.
- Yıldırım, Cemil. *İmam Hatip Liselerinde Okul Kültürü Algısı (Diyarbakır Örneği)*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Yıldırım, Zehra. *Materyalizm ve Marka Bilinirliği Okul Öncesi Çocuklar ve Ebeveynleri Üzerinde Bir Araştırma*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Yıldız, Banu. *Çocuklarda Maddî Değerlere Verilen Önem İle Aleksitimi Arasındaki İlişki*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.